

บทที่ ๓

ผลกระทบจากการล่วงละเมิดศีลข้อสุราเมรยมัชชปมาทัญญู

การล่วงละเมิด หมายถึง การประพฤติผิดข้อบัญญัติที่ตั้งขึ้น เช่น การล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๕ ที่ว่าด้วยสุราเมรยมัชชปมาทัญญู คือการผิดศีลที่ว่าด้วยการดื่มน้ำเมา เป็นที่ตั้งแห่งความประมาทก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น ดังนั้นผู้วิจัยจะได้ศึกษาเกี่ยวกับพุทธวิธีแก้ปัญหาล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๕ ในด้านต่าง ๆ คือ ด้านสุขภาพกายสุขภาพจิต, การศึกษา, ครอบครัว, เศรษฐกิจและสังคมโดยภาพรวม

๓.๑ ด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต

ผู้วิจัยกล่าวไว้ในบทข้างต้น เกี่ยวกับโทษของการเสพสุรายาเสพติดโดยทั่วไปในที่นี้จักแสดงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยตรงแก่ผู้เสพ ดังนั้น คำว่า ปัญหาสุขภาพกายและสุขภาพจิต หมายถึง ความทุกข์หรือความเสื่อมโทรมของสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ สาเหตุของโรคทางกายและโรคทางใจ ที่มาจากการเสียดแทงที่ให้เกิดความไม่สบายกายและไม่สบายใจ ซึ่งสาเหตุของปัญหา คือการไม่สำรวมระวังและการไม่ละเว้นจากการเสพสุราเมรยและของเมา ซึ่งพระพุทธศาสนาสอนว่า คนทั้งหลายในโลกนี้เกิดมาแล้วเป็นโรคนั้นอยู่ ๒ ชนิด คือ

ก. โรคทางกาย หมายถึง ความที่อวัยวะทั้งหลายถูกโรคเบียดเบียนเสียดแทง อวัยวะทั้งปวงทำให้เกิดเป็นความเจ็บไข้ หรือความที่อวัยวะเหล่านั้นไม่ทำงานตามหน้าที่ของมันตามธรรมชาติที่น่าจะเป็น จึงทำให้เกิดความไม่สบายทางกาย เช่นปวดหัว ตัวร้อนความไม่สบายกายเพราะความเจ็บไข้

ข. โรคทางใจ หรือโรคทางจิต หมายถึง ความไม่สบายทางจิต หรือความที่จิตไม่สามารถรับรู้อารมณ์อย่างสมบูรณ์ เพราะมีอุปสรรคคือความฟุ้งซ่านสับสน ลังเลสงสัย ซึมเศร้าเหงาหงอยมารบกวน หรือฝังอยู่ในจิต^๑ จึงทำให้เกิดความไม่สบายทางจิตขึ้น กลายเป็นโรคเครียด โรคจิต และโรคประสาท ในที่สุด ดังที่พุทธศาสนาสอนว่า คนในโลกนี้มีโรคทางจิตอยู่ ๓ ประการคือ

๑). โลภะ ความอยากได้ ความทะยานอยาก ความต้องการ หมายถึง ตัณหา ๓ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา

๒). โทสะ ความประทุษร้าย ความคิดพยาบาท หรือความผูกพยาบาท

^๑ อิง.จุตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๕๓/๑๕๕.

- ๑) ระบบทางเดินอาหาร เหล้าทำให้กระเพาะอาหาร และลำไส้อักเสบ
- ๒) ระบบประสาท เหล้าทำให้มือสั่นตามัว และบอด ทำให้เกิดวิกลจริตบ้า

พิษสุรา

- ๓) ระบบทางเดินโลหิต เหล้าถ้าดื่มพอควรทำให้ชีพจรเต้นเร็ว ถ้าดื่มมากทำให้ชีพจรอ่อนลง เต้นระยะไม่เท่ากัน และสุดท้ายหมดสติ
- ๔) ระบบต่อมไร้ท่อ เหล้าทำให้อักเสบเรื้อรัง ทำให้เป็นโรคเบาหวานปวดข้อ และเป็นโรคตับแข็ง
- ๕) ระบบการหายใจ เหล้าทำให้ผู้ดื่มหายใจช้าลงระยะไม่เท่ากัน^๕

ค. ทักษะของแพทย์ทางจิตและประสาท นายแพทย์ประสพ รัตนกร ได้กล่าว โรคจิตสุรา มีอยู่ ๕ ประการไว้ดังนี้

- ๑) โรคเมาเหล้า

๒) โรคไข้เหล้า มีอาการลิ้มตัวผว้าง่ายมีไข้สูง ๓-๑๐ วัน มีความหวาดระแวง มองเห็นภาพลวงตาหวาดกลัว รู้สึกแปลก ๆ กลัวยมแมลงได้ต่อมตามผิวหนังอัตราตายสูงถึงร้อยละ ๑๐

- ๓) โรคเหล้าละลายประสาท ไม่อยากกินอาหาร เหน็บชา ลิ้มตัวง่าย พุดพ่ลาม

๔) โรคเหล้าละลายจิต มีอาการเหมือนโรคจิต มีความหวาดระแวง และสำคัญผิด เห็นและได้ยินสิ่งลวงหลอวงตา บางครั้งทนไม่ได้ต้องด่า หรือออกทำทางประกอบทั้งนี้ยังส่งผลทั้งทางด้านเฉียบพลันและเรื้อรัง ทำให้เกิดโรคอื่น ๆ ได้อีก

นอกจากนี้ การเป็นที่ยอมรับและได้รับการพิสูจน์ทางวิชาการทางแพทยศาสตร์แล้วว่า มีผลร้ายที่เกิดกับผู้เสพสุราเป็นต้น ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม ระยะสั้นหรือระยะยาว สุรานี้เป็นทั้งสารพิษและสิ่งเสพติดให้โทษ มีผลต่ออินทรีย์มนุษย์โดยตรง ไม่ว่าจะ เป็นฤทธิ์ที่ก่อกวนการทำงานของสมอง ให้มีความสามารถในการควบคุมความรู้สึกต่าง ๆ ลดลงหรือหมดความรู้สึก มี

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๑.

^๖ อ้างแล้ว.

ความกล้ำขุ่น ของสมอง^๓ อีกทั้งความรู้ตัว-ของกู ที่เป็นแม่บทแห่งกิเลสทั้งปวงนี้ เป็นมูลเหตุของความทุกข์ทั้งปวง ถือเป็นมูลเหตุของโรคทั้งปวงด้วย^๔

สาเหตุที่เป็นผลกระทบโดยตรง ดังที่ได้แสดงไว้แล้วนี้ ย่อมทำให้ทราบว่า ปัญหาทั้งหลายที่เกิดขึ้นอยู่ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน เนื่องมาจากผลกระทบที่มีต้นเค้ามาจากความประพฤติดิ ศีลธรรมจริยธรรมของสังคมเป็นประการสำคัญ ดังจะเห็นว่าจะมีความพยายามจะสร้างกลไก เพื่อเป็นการควบคุมการเสพสุราเมรัยและของเมาขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของกฎหมายควบคุมการ ผลิต การจดจำหน่าย การโฆษณา และกรรมวิธีที่ดี ๆ อื่นอีกมาก และในการวิจัยปัญหาสุขภาพกาย และสุขภาพจิตนี้ ผู้วิจัยแสดงผลกระทบแก่ผู้เสพที่ได้รับ ในอนาคตข้างหน้า อย่างน้อยก็เกิดเป็น มนุษย์ก็มีส่วนแห่งความเป็นบ้า และอย่างหนักย่อมถึง คือ ไปสู่อบายทุกดิวินิบาตนรก

นอกจากนั้น ในภาพของความเป็นจริงนั้น สุราและเมรัยเป็นต้นนั้น ยังเป็นเครื่องดื่มที่ยัง ครอบงำนักดื่มอยู่อย่างแพร่หลาย อีกทั้งผลได้ออกมารองรับความเจริญที่เกิดขึ้นเป็นทวีคูณ ที่เป็นไป ในแนวทางต่าง ๆ ที่เป็นไปเพื่อป้องกันและป้องปรามแม้จะมีแล้วก็ตาม แต่ก็หาเป็นประเด็นที่ทำให้ ปัญหาทั้งหลายที่เกิดขึ้น หดไปไม่ หากแต่มีความหลากหลายแห่งปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งที่เป็นปัญหา ที่เกิดขึ้นโดยตรง และเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นโดยอ้อม หรือเป็นปัญหาที่แฝงมาในรูปปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาการศึกษา ปัญหาการปกครอง ปัญหาอาชญากรรม และปัญหายาเสพติด เป็นเพราะสาเหตุ ทั้งหลายที่กล่าวมายังหาทางออกไม่ถูกจุด หรือมีการแก้ไขปัญหาที่ไม่ถูกจุด เพราะยังไม่ได้ได้รับความ ร่วมมือจากบุคคลในสังคมด้วยกันเอง เช่นเดียวกัน ปัญหาที่แฝงมาในเรื่องสุขภาพกายและ สุขภาพจิต นำมาสู่ปัญหาการศึกษาดังกล่าวต่อไป

๓.๒ ด้านการศึกษา

การศึกษา หมายถึง การทำให้เกิดปัญญาที่เรียกว่า การคิดเป็น ทำเป็นและอยู่เป็นรวม เรียกว่า ศักยภาพของมนุษย์^๕ ชีวิตที่เข้าถึงอิสราภาพคือความหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของ สิ่งแวดล้อม และมีความเป็นใหญ่ในตนเอง ด้วยการปรับตัวเข้าสิ่งแวดล้อมบ้าง รู้จักเกี่ยวสัมพันธ์

^๓ อำนวย พิรุณสาร, “การดื่มเหล้า และการให้ลูกของเหล้าของเยาวชนชายในกรุงเทพมหานคร ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ขับขีมอเตอร์ไซด์รับจ้าง”, วิทยานิพนธ์ ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๘), หน้า ๑

^๔ พุทธทาสภิกขุ, ใจความทั้งหมดของพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, มปป.), หน้า ๑๘.

^๕ นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, วิเคราะห์ปัญหาสำคัญในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘๘.

ตลอดจนปรับสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตนเองบ้าง และการกระทำให้เกิดความสำนึกในตนเอง เรียกว่า การศึกษาดังนั้น การศึกษาจึงเป็นกิจกรรมของชีวิต โดยชีวิต และเพื่อชีวิตหรือเป็นภารกิจของแต่ละชีวิต^{๑๐} นั่นเอง ฉะนั้น คำว่า ปัญหาการศึกษา หมายถึง ความหย่อนสมรรถภาพ หรือศักยภาพในการเรียนรู้ ทางสติปัญญา เนื่องมาจากสาเหตุแห่งการเสพสุราเมรัยและของเมา จึงเป็นปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นที่แผ่มาในรูปการศึกษา หรือพัฒนาการทางการศึกษาตนเอง และสังคม จัดว่าเป็นความบกพร่องทางการศึกษาที่เกิดขึ้นเพราะการกระทำโดยองคร่วม อันนำไปสู่การขาดหลักการบริหาร และพัฒนาการศึกษาตนเองและคนข้างเคียงซึ่งหมายถึง การมีเครื่องสนับสนุน หรือเครื่องมืออำนวยความสะดวกและพัฒนาที่ผิดหลักเกิดขึ้นและแนวทางตามสมควรจะมีจะเป็น ปัจจัยดังกล่าวนี้ เรียกว่า ปัจจัยให้เกิดมิจนาทิจญู ๒ คือ

๑. ปรโตโมสะ คือ ความไม่มีกัลยาณมิตร จึงมีแต่มิตรปฏิรูปที่ทำหน้าที่ฝ่ายไม่ดีเป็นเครื่องชี้นำทางการศึกษาที่ถูกต้อง เป็นปัจจัยภายนอกโดยเฉพาะการเขมิบทบาทของสื่อมวลชนปัจจุบัน ทำให้มุมมองของโทษที่เกิดจากการเสพสุราหมดไป และการสร้างภาพทำให้เห็นว่าการเสพสุรานั้น เป็นเรื่องที่ดีของสังคม

๒. อโยนิโสมนสิการ หมายถึง การขาดความหยั่งรู้ ตามวิธีทางกระบวนการเรียนรู้คือ การรู้จักคิด และคิดเป็น อันเป็นจุดอับแห่งการศึกษา คือมิจนาทิจญู^{๑๑} อันเป็นปัจจัยภายใน เพราะการมองภาพที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นการกระทำที่ดีและถูกต้อง

เพราะมีปัจจัยหลักทั้ง ๒ ประการดังกล่าวแล้ว จึงทำให้มองเห็นว่า ปัญหาที่แผ่มาในการศึกษานี้ เป็นเพราะมีต้นเหตุมาจากการเสพสุราเมรัยและของเมาทั้งสิ้น เพราะจะเห็นได้จาก ระบบการศึกษาในสังคมปัจจุบัน มิได้เป็นการศึกษา ที่เป็นไปเพื่อยกตนให้ไปจากความเป็นสัตว์ หรือความเป็นคนเถื่อนเลยแม้แต่น้อย ในทางตรงกันข้ามกับเป็นการสร้างอาณาจักรแห่งความเห็นแก่ตัวให้เพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากแนวคิดของท่านอาจารย์พุทธทาสที่แสดงไว้โดยทั่วไปว่า การศึกษาเพื่อมนุษย์จะได้มีโอกาสได้สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้ โดยทำลายเสียซึ่งสัญชาตญาณสัตว์ แล้วมีการประพฤติ กระทำอย่างมนุษย์ผู้มีใจสูงโดยสมบูรณ์การยกตนเพื่อให้พ้นจากความเป็นคนเห็นแก่ตัว มิใช่การศึกษาที่เป็นไปเพื่อเพิ่มกิเลสหรือความเห็นแก่ตัว การศึกษานั้นไม่ใช่การมอมเมาเยาวชนให้เห็นแก่ตัวตามบรรพบุรุษ^{๑๒}

^{๑๐} พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **ปรัชญาการศึกษาไทย**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๑๐.

^{๑๑} อ.ทศ. (บาลี) ๒๐/๑๒๖/๘๓.

^{๑๒} พุทธทาสภิกขุ, **จริยธรรมของบัณฑิต**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, มปป.), หน้า ๖๔.

ผลกระทบที่เกิดขึ้นเป็นสาเหตุประการหนึ่ง คือความเลื่อมโทรมทางศีลธรรมจริยธรรมทางสังคมยากที่จะหลีกเลี่ยงได้ ทั้งเป็นโทษที่เกิดแก่ทางร่างกายโดยตรง และแก่สังคมโดยรวมอีกทั้งเป็นผลระยะยาว เช่น ทำให้สมองพิการ ความจำเสื่อม นอนไม่หลับ จนกระทั่งเป็นโรคจิต อันทำให้เกิดอาการสมองเสื่อมสมองหดเหี่ยวภูมิปัญญาต่ำ^{๓๓} ซึ่งสะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นจริงของสังคมในยุคนั้น ๆ ว่า สุราเมรัยและของเมา นั้นมีอิทธิพล และบทบาทสำคัญต่อสังคมไทยปัจจุบันมากน้อยเพียงใด

ดังนั้น ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการยกฐานะคุณภาพจิต หรือการพัฒนาอบรมตนตามหลักศีลธรรมจริยธรรมของศาสนา จึงเป็นเป้าหมายการศึกษา คือการพัฒนามนุษยธรรม^{๓๔} สิ่งจำเป็นอันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการศึกษาก็คือ การมีความรู้ความเข้าใจในสภาวะของสิ่งทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เพื่อประโยชน์ในการปรับตัวและสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องว่าสิ่งใดควรปรับ ควรปรับที่ใด อย่างไร เป็นต้น การปรับตนเองเพื่อให้ดำรงอยู่ทั้งทางร่างกายให้มีสุขภาพดี และจิตใจให้มีความเข้มแข็ง และการรู้จักเกี่ยวข้องกับสัมพันธตลอดจนปรับสิ่งแวดล้อมให้เป็นประโยชน์แก่ตน^{๓๕} จึงต้องมีและเกิดขึ้นควบคู่กับความเจริญของสังคม เพราะหากส่งเสริมแต่การศึกษาเรื่องวัตถุ คุณภาพการศึกษาด้านจิตใจก็ต่ำลง ทั้งนี้ปัญหาและผลกระทบ ที่เกิดขึ้นก็จักมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น มิได้ลดลงตามลำดับ ในที่สุดสังคมก็มีแต่ความสับสนวุ่นวาย ในทางตรงกันข้ามถ้าสังคมได้รับการบูรณาการอย่างถูกต้องแล้ว กลายเป็นสังคมที่ปลอดสารพิษทั้งร่างกายและจิตใจ อันนำไปสู่การสร้างภูมิป้องกันสถาบันครอบครัวที่ดีมีในอนาคตข้างหน้า

ปัญหาและผลกระทบที่มีผลต่อสถาบันครอบครัว ที่เนื่องมาจากการเสพสุราเมรัยและของเมานั้น เป็นปัญหาที่มีได้เกิดขึ้นโดยตรง กล่าวคือเป็นปัญหาที่ได้รับผลกระทบโดยอ้อมดังจักนำเสนอในการวิจัยนี้ เพื่อเป็นหลักพิจารณาหาทางแก้ไขต่อไป

^{๓๓} อำนวย พิรุณสาร, “การดื่มเหล้า และการให้ทุนของเหล้าของเยาวชนชายในกรุงเทพมหานคร ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ขับขีมือมอเตอร์ไซด์รับจ้าง”, วิทยานิพนธ์ ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๘)

^{๓๔} พุทธทาสภิกขุ, จริยธรรมของบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, มปป.), หน้า ๒๔.

^{๓๕} พระราชวรเมธี (ประยูร ปยุตโต), ปรัชญาการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๑๑.

๓.๓ ด้านครอบครัว

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า สถาบันครอบครัวมีความสำคัญต่อสังคมประเทศชาติมาก หากทุกครอบครัวหรือคนส่วนใหญ่ของครอบครัวในสังคมนั้น มีการวางแผนที่ดีจนมีความมั่นคงแล้ว ก็ทำในประเทศชาติมั่นคงไปด้วย^{๑๖} ตรงข้ามหากไม่เป็นดังที่กล่าวมาแล้ว ความสำคัญทางเศรษฐกิจและสังคมการเมืองก็อ่อนแอไม่มั่นคงไปด้วย

ดังนั้น คำว่า ปัญหาครอบครัว หมายถึง ปัญหาที่ได้รับผลกระทบโดยอ้อมจากการที่มีสมาชิก หรือคนในครอบครัวติดสุราเมรัยและของเมา อันก่อให้เกิดความเดือดร้อน ความทุกข์ยาก ความลำบากในการประกอบอาชีพ หรือการฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่ดีพอ ทำให้เกิดเสียทรัพย์ เพราะใช้จ่ายไปในทางการจัดหาซื้อสุรา เป็นต้น มาเสพมาจัดเลี้ยงกันจึงทำให้รายได้ ที่ได้รับมาจากค่าแรงงานได้ถูกนำไปจัดหาอบายมุขและในที่สุด ก็นำไปสู่ปัญหาประทุษร้ายร่างกายและจิตใจและอื่นๆ ที่จะเกิดตามมาอีกมาก เช่นปัญหาอาชญากรรม การทำร้าย การปล้น การข่มขืน การฆ่ากันตาย ในระหว่างสมาชิกในครอบครัวซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำดังที่ปรากฏเป็นข่าวก็มี ไม่ปรากฏก็มีในสังคมไทยปัจจุบัน เช่นครอบครัว นายสอน ปุริโส อาชีพทำนาอยู่บ้านรังกา อำเภอ จังหวัดบุรีรัมย์ แก่ดื่มน้ำสุรามากเมื่อเมาก็ไปทะเลาะกับภรรยาของตนเอง ทำให้ครอบครัวเกิดการแตกแยกได้

นอกจากนี้ โดยทั่วไปการกระทำผิด หรือการประพฤติดีชั่วข้อที่ ๕ นี้ มักถูกมองว่า มีสาเหตุมาจากครอบครัวเป็นปัญหาหลัก เพราะส่วนใหญ่การดูแลสมาชิกในครอบครัว เช่น พ่อแม่ดูแลและปลูกฝังลูก ๆ ให้เป็นเยาวชนที่ดีของสังคม ก็มักจะเป็นคนที่มีแนวโน้มเป็นคนดี เนื่องจากมีพ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดี สภาพภายในครอบครัว จึงมีผลต่อพฤติกรรมต่าง ๆ เป็นต้นว่า ครอบครัวที่มีการเสพสุราเมรัยและของเมา ย่อมเป็นที่บ่งชี้ว่า ครอบครัวนี้ ย่อมมีแต่ปัญหา หรือจะประสบกับปัญหาอยู่ตลอดไป ฉะนั้น ครอบครัว จึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อสาเหตุปัญหานี้ ด้วยอาศัยมุมมองที่เกิดขึ้นได้ดังนี้ คือ การควบคุม และการสนับสนุนของพ่อแม่ ตลอดจนการไม่ห้ามปรามในสิ่งที่ไม่สมควรเสพ ทั้งนี้ก็พบได้จากสาเหตุที่เป็นภูมิหลังของครอบครัว และความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งมีผลต่อการเสพสุรา เป็นต้น ตลอดถึงนำไปสู่การติดและเสพสิ่งเสพติดอื่น ๆ ด้วย อีกทั้ง การควบคุมดูแลในที่นี้สามารถทำนวยไปถึงพฤติกรรมทั้งหลายของลูกได้

อย่างไรก็ตาม สภาพสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ก็มีส่วนช่วยให้เกิดพฤติกรรมการเสพสุราเสพติดได้เป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นจากสื่อมวลชน หรือสภาพสังคมทั่วไป ที่มีสถานเริงรมย์ และอบายมุข รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ก่อให้เกิดค่านิยมใหม่ ๆ จากสื่อที่ได้รับแล้วนำไปสู่

^{๑๖} นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, วิเคราะห์ปัญหาสำคัญในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๔๕.

การเลียนแบบหรือเอาอย่าง ทั้งทางอารมณ์ความคิดความเชื่อและรูปแบบของการดำเนินชีวิตในแนวทางเดียวกัน

ผลกระทบ ที่กล่าวถึง ในที่นี้ คือ ผลอันเกิดจากปัญหาที่เนื่องมาจากการเสพสุราเมรัยและของเมา เป็นเหตุและปัจจัยสำคัญของครอบครัว เพราะสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันหลักของสังคม ในโลกนี้จึงทำให้ทราบผลกระทบดังนี้

ก. ผลกระทบต่อตนเอง

๑. ทำให้ครอบครัวแตกสลาย ขาดที่พึ่ง ไม่มีผู้นำ หรือชี้ทางที่ถูกต้องที่ควรให้
๒. ทำให้ครอบครัวขาดวินัยในการครองเรือน โดยเฉพาะความไม่รู้หน้าที่ของกันและกัน เป็นส่วนที่สำคัญ
๓. ทำให้ครอบครัวขาดปัจจัย ๔ หลักสำหรับการดำรงชีพ หรือประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี
๔. ทำให้ครอบครัวล่มสลาย เพราะการมีค่านิยมที่ผิด ๆ ในเรื่องการเสพสุราเมรัยเสพติด และที่สุดกลายเป็นต้นเหตุแห่งปัญหาทั้งหลาย ก็เพราะมีจุดเริ่มต้นมาจากสถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันแรกของมนุษย์ทุกคน สังคมไม่ดี จึงมีผลสะท้อนออกมาเป็นความเดือดร้อนทุกข์ยากของสังคมโดยรวม

เพื่อแสดงให้เห็นผลกระทบโดยตรงและโดยอ้อมที่เกิดขึ้นจึงเสนอกรอบแนวความคิดเป็นประเด็นวิจัยเพราะสาเหตุดังนี้

๑. ขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องสุราเมรัยและของเมา เป็นต้น
- ๒ มีพฤติกรรมการเสพสุรา หรือการเลียนแบบ
๓. การให้คุณค่า หรือการมองประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากสุราเมรัยเสพติดในทางที่ผิดเนื่องจากความเชื่อและความหลงผิด^{๑๑}

ความคิดทั้ง ๓ ประเด็นที่กล่าวแล้ว ทำให้มองเห็นภาพสะท้อนที่เกิดขึ้นเป็นไปในลักษณะความสัมพันธ์สำคัญ ๓ ประการดังนี้ คือ คน สุราเมรัยและของเมา และสิ่งแวดล้อมถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่มีบทบาทและมีอิทธิพลเหนือความรู้สึกละพฤติกรรมของคนที่เป็นผลกระทบอันส่งผลอยู่ในปัจจุบัน

ข. ผลกระทบด้านสังคม

^{๑๑} อำนวย พิรุณสาร, “การดื่มเหล้า และการให้คุณค่าของเหล้าของเยาวชนชายในกรุงเทพมหานคร ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ขับมอเตอร์ไซด์รับจ้าง”, วิทยานิพนธ์ ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๘)

สถานการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วดำเนินไปนั้น ย่อมมีผลกระทบต่อสังคมโดยรวม ซึ่งคนส่วนมากไม่ต้องการปรารถนาจะให้เกิดขึ้น ดังมีประเด็นที่พึงศึกษา ในการวิจัยนี้ จึงทำให้ทราบผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งโดยตรงและโดยอ้อม จากสาเหตุดังกล่าวนี้

๑. ทำลายชื่อเสียงตนเองและวงศ์ตระกูล

๒. เป็นที่รังเกียจของสังคม

๓. ทำลายความยกย่องนับถือ และความไว้วางใจ

๔. เป็นต้นเหตุชักจูงให้เกิดอาชญากรรมต่าง ๆ

๕. ทำลายความมั่นคงของครอบครัว และญาติพี่น้อง^{๘๘} เป็นการทำความมั่นคงของชาติโดยรวม

ดังนั้น ปัญหาและผลกระทบ เรื่องครอบครัว จึงเป็นประเด็นแรกที่พึงทราบ และเน้นย้ำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาและผลกระทบเพราะเป็นผลกระทบที่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาในภายหลัง ดังปรากฏให้เห็นอยู่ในสังคมปัจจุบัน

๓.๔ ด้านเศรษฐกิจ

จากสถิติการดื่มสุราของคนไทย ตัวเลขการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของประเทศไทยที่สำนักงานสถิติแห่งชาติเก็บล่าสุดในปี ๒๕๕๐ พบว่าประชากรกว่า ๑๕ ล้านคน หรือคิดเป็น ๓๐% ของประชากรดื่มสุราและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นประจำ เป็นเพศชายประมาณ ๑ ล้านคน และหญิง ๒ ล้านคน โดยเครื่องดื่มที่ประชากรนิยมดื่มมากที่สุด คือ เบียร์มีจำนวน ๗,๐๑๕,๕๐ คน คิดเป็น ๔๕.๖๗% ของผู้บริโภคสุราทั้งหมด รองลงมาคือผู้ดื่มเหล้าขาวหรือสุรากลั่นชุมชน ๖,๐๑๖,๖๒๔ คน คิดเป็น ๓๙.๑๗% ตามด้วยผู้ดื่มสุราสี่ห่อไทย ๑,๖๔๒,๗๘๖ คน คิดเป็น ๑๐.๖๕% และสุราสี่ห่อต่างประเทศ ๓๒๔,๑๕๘ คน คิดเป็น ๒.๑๑% ยาคองเหล้า ๓๐๒,๓๐๕ คน คิดเป็น ๑.๓๒% ไวน์กลูเลอร์ ๖๔,๒๖๕ คน คิดเป็น ๐.๔๒% ไวน์หรือแชมเปญ ๓๕,๕๑๕ คน คิดเป็น ๐.๒๓% สุราหมักพื้นบ้าน ๒๔,๔๒๗ คน คิดเป็น ๐.๑๖% สุราจีนเซี่ยงฮุน ๑๘,๕๘๑ คน คิดเป็น ๐.๑๒% ตามลำดับ^{๘๙}

องค์ประกอบหลักที่นำไปสู่การเกิดอุบัติเหตุมีอยู่ด้วยกัน 3 ประการ ประการที่หนึ่ง คือ คน ซึ่งส่วนใหญ่มักเกิดจากพฤติกรรม เช่น การดื่มสุราแล้วขับรถ การขับรถเร็ว การขับรถโดยประมาท เป็นต้น หรือมีปัญหาด้านสุขภาพ เช่น สายตาสั้น หูตึง ตาบอดสี เป็นต้น ประการที่สอง

^{๘๘} อำนวย พิรุณสาร, การศึกษาผลการดำเนินงานรณรงค์ป้องกันการเฝ้าระวังคดีในโรงเรียนมัธยมสังกัดกรมสามัญศึกษา, หน้า ๑๓.

^{๘๙} [http://www.thaihealth.or.th/healthcontent/special_report/14934,\(ออนไลน์\) ๒๘ มีนาคม ๒๕๕๖](http://www.thaihealth.or.th/healthcontent/special_report/14934,(ออนไลน์) ๒๘ มีนาคม ๒๕๕๖).

คือ ยานพาหนะ ที่ขาดการดูแลบำรุงรักษาเครื่องยนตอย่างต่อเนื่อง และประการที่ ๓ คือ สิ่งแวดล้อม เช่น สภาพถนนที่ไม่ได้มาตรฐานทางวิศวกรรม ผนตก ถนนลื่น ความมืด คั่นไฟ เป็นต้น ทุกครั้งที่เกิดอุบัติเหตุสาเหตุสำคัญล้วนมาจากพฤติกรรมเสี่ยงของผู้ขับขี่เสียเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะการดื่มเพื่อเฉลิมฉลองในช่วงเทศกาลพิเศษ เช่น ปีใหม่ และสงกรานต์ เพราะโอกาสพิเศษนับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่ง ในการสนับสนุนให้มีการดื่มเครื่องดื่มที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์มากกว่าการดื่มในช่วงเวลาปกติ ขอบเท็จจริงจากการเกิดอุบัติเหตุในช่วงเทศกาลที่ผ่านมาพบว่าการเมาสุรา ยังคงครองแชมป์เป็นมัจจุราชที่คร่าชีวิตผู้คนบนท้องถนนมาเป็นอันดับหนึ่ง (ร้อยละ ๓.๒๑) รองลงมา คือ ขับรถเร็วเกินกำหนด (ร้อยละ ๒๑.๕๗) ตัดหน้ากระชั้นชิด (ร้อยละ ๑๕.๑๒) มอเตอร์ไซค์ไม่ปลอดภัย (ร้อยละ ๑๔.๘๖) ทักษะไม่ดี (ร้อยละ ๘.๒๘) และหลับใน (ร้อยละ ๒.๖๕)^{๒๐} การดื่มหรือการเกิดอุบัติเหตุล้วนแต่เป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาการขาดแคลนในการใช้จ่าย กล่าวคือการไม่รู้จักรักษาขยันหมั่นหา รักษาเก็บไว้ใช้ใช้ในสิ่งที่สมควรใช้ และการไม่รู้จักรักษาใช้ในสิ่งที่สมควรใช้จ่าย อีกอย่างหนึ่งอาจเป็นเพราะมีความยุ่งยากซับซ้อนที่เกิดขึ้น ส่งผลให้เกิดปัญหา เพราะสุราเมรัยและของเมาเป็นต้นเหตุการณ้ประกอบอาชีพที่ดี การดำเนินชีวิตที่ดีย่อมฝืดเคืองขัดสน และมูลเหตุประการหนึ่งที่เป็นเหตุเกิดในที่นี้ คือ การล่อลวงละเมิดศีลข้อที่ ๕ คือ การดื่มสุราเมรัยและของเมา ดังปรากฏให้เห็นอยู่ในสังคมไทยทั่วไปในปัจจุบันโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่พ่อแม่ ซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว จักต้องดูแลบรรดาลูกที่อยู่ในวัยเรียนหนังสือ และใช้จ่ายในการต่าง ๆ เพื่อการศึกษา หรือเพื่อการทำงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกัน อย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับการนั้น ๆ แต่หากว่าหัวหน้าครอบครัวคนใดคนหนึ่งไปติดกับอบายมุขคือ การดื่มสุรา การเล่นเกมพนัน การคบคนชั่ว เป็นต้นแล้วย่อมส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา ยากที่จะหลีกเลี่ยง โดยจักแสดงตัวอย่างในเรื่องนี้พอเป็นแนวศึกษาว่า สุรา ๑ ขวดมีค่าทางเศรษฐกิจมากมาย

๑. มูลค่าทางเศรษฐกิจที่มาจากการเสียคุณภาพชีวิต เป็นความสูญเสียในด้านคุณภาพชีวิต แต่มีผลทางเศรษฐกิจด้วย

๒. ในการผลิตสุรานั้น โรงงานอาจทำให้เกิดมลพิษต่าง ๆ เช่น มีควันมาก กลิ่นเหม็น และปัญหาอื่น ๆ เกิดตามมาอีกมาก ซึ่งเป็นการทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมูลค่าความเสียหายกลับมีผลทางเศรษฐกิจโดยระยะยาว เพราะต้องเสียงบประมาณในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น

^{๒๐} สรุปรายงานผลการปฏิบัติงานป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ๒๕๕๕ ศูนย์อำนวยการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ๒๕๕๕ อ้างใน

http://www.roadsafetythailand.com/main/files/data1/songkran55/data_170455/report7.pdf (ออนไลน์)

๒๘ มีนาคม ๒๕๕๖.

๓. คนที่ดื่มสุราแล้วขับยานพาหนะทุกชนิด ย่อมนำพาให้เกิดอุบัติเหตุ ได้อย่างแน่นอน ซึ่งทำให้เป็นผลเสียหายต่อเศรษฐกิจอีก

๔. ผลเสียหายทางสังคม เช่น การเกิดปัญหาอาชญากรรม ซึ่งคิดมูลค่าทางเศรษฐกิจอีกจำนวนมาก

๕. สุขทัยผู้ดื่มสุรา ทำให้ขาดสติ ทำให้สูญเสียประสิทธิภาพในการทำงานซึ่งมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวมทั้งสิ้น^{๒๑}

ผลกระทบ จึงหมายถึงสิ่งที่ได้รับมาหรือเป็นผลสะท้อนมาจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ ตามอำนาจเหตุปัจจัยดังจะกล่าวต่อไปนี้

๑. การสูญเสียเงินตราและทรัพย์สินโดยเปล่าประโยชน์

๒. การบั่นทอนประสิทธิภาพในการผลิตลง

๓. การสูญเสียแรงงานโดยไร้ประโยชน์

๔. การสูญเสียทั้ง ๓ ประการ เป็นกระทบกระเทือนต่อรายได้ของประชาชนได้^{๒๒}

ด้วยหลักเหตุผลทั้ง ๔ ประการ ที่แสดงแล้วนี้จึงทำให้มองเห็นสภาพปัญหา และผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อมมาจากเหตุทั้งหลายเหล่านี้ แม้เศรษฐกิจในยุคปัจจุบันจะไม่ดิ่ง แต่ปริมาณการดื่มแอลกอฮอล์ในสังคมไทยปัจจุบันมิได้ลดลงแต่ประการใด หากกลับเพิ่มปริมาณขึ้นขยายตัวมากขึ้นถึงร้อยละ ๔ – ๕ จึงเป็นอันว่าธุรกิจน้ำเมาจึงเป็นธุรกิจอย่างเดียวยังดีและมีปริมาณเงินหมุนเวียนในธุรกิจมากถึง ๔๐,๐๐๐ - ๕๐,๐๐๐ ล้านบาทต่อปี^{๒๓} ที่ถือว่าเป็นรายได้ที่ปรากฏเป็นผลดีทางเศรษฐกิจ แต่สิ่งได้รับเป็นผลกระทบสะท้อนกลับมานั้นมีค่าแห่งความสูญเสียที่เกิดขึ้นแก่สังคมมากกว่าการเกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจที่เป็นรายได้รวมของประชาชนโดยรวมนั้นอีก

ดังนั้น ปัญหาและผลกระทบเรื่องเศรษฐกิจ จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาติขาดความมั่นคง และประชาชนก็อยู่สุขสบายไม่ได้ ความอ่อนแอที่เกิดขึ้นนี้ทำให้ประเทศมีระบบเศรษฐกิจอ่อนแอตามไปด้วย นอกจากนั้นปัญหาที่ตามมาคือประชาชนก็ขาดการพัฒนาทั้งระบบการศึกษา การคมนาคม ความมั่นคง เป็นต้น เพราะสาเหตุแห่งการดื่มสุราเมรัยและของเมาเป็นมูลเหตุ ดังที่กล่าวไว้แล้ว

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๒๓ – ๒๔.

^{๒๒} อรุณวรรณ เพียรอุปประสิทธิ์, การศึกษาผลการดำเนินงานรณรงค์ป้องกันการขายสุราในโรงเรียนมัธยม สังกัดกรมสามัญศึกษา, (กลุ่มงานพัฒนาวิชาการศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต ๒ สระบุรี, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓.

^{๒๓} วารินทร์ สละชีพ, “คอลัมน์สุสสรค์”, มติชน, (๔ กันยายน ๒๕๔๑): ๒.

๓.๕ ด้านสังคมโดยภาพรวม

ปัญหาสังคมโดยภาพรวม หมายถึง แนวทางหรือสภาวะที่เกิดขึ้น และเป็นอุปสรรคแก่การพัฒนาบุคลากรตามเหตุปัจจัย แก่สังคม กล่าวคือ การเสพสุราเมรัยและของเมา เป็นปัญหาสำคัญของชาติที่ทุกคนต้องมีจิตสำนึกร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ปัญหาสังคม "ภาวะใด ๆ ในสังคมที่คนจำนวนมากถือว่าเป็นเรื่องผิดปกติ ไม่พึงปรารถนา และรู้สึกไม่สบายใจต้องให้มีการแก้ไขให้กลับคืนสู่ภาวะปกติ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาเสพสุราเมรัยติดปัญหาการทุจริตในวงราชการ เป็นต้น^{๒๔} และภาวะที่ผลกระทบกระเทือนต่อคนจำนวนมากพอสมควร บุคคลเหล่านั้นไม่พึงประสงค์ และเห็นว่า ควรจะมีการกระทำร่วมกันบางประการเพื่อแก้ไขสภาวะที่เกิดขึ้น^{๒๕} จากความหมายที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงพอสรุปได้ว่าปัญหาสังคมคือ สถานการณ์ที่คนส่วนมากได้รับแล้วไม่พึงปรารถนา และมีผลกระทบ ที่ทุกคนต้องร่วมกันแก้ไขสภาวะที่เกิดขึ้นลักษณะที่สำคัญของปัญหาสังคมมี ๔ ประการคือ

- ๑). สถานการณ์ที่เกิดขึ้นและเป็นอยู่นั้นมีผลร้ายต่อคนหมู่มาก
- ๒). สถานการณ์ที่เกิดขึ้นคนส่วนใหญ่ไม่ต้องการให้เกิดขึ้น
- ๓). สถานการณ์ที่เกิดขึ้นและมีอยู่นั้นคิดกันว่าพอจะแก้ไขได้ สถานการณ์ใดหากไม่มีทางแก้ไข ก็ไม่เป็นปัญหาสังคม

๔). การแก้ไขสถานการณ์ต้องกระทำร่วมกันทั้งสังคม หากมีผู้แก้ไขเพียงคนเดียวก็ไม่เป็นปัญหาสังคม^{๒๖}

จะเห็นได้ว่า ลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้นแก่สังคมทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นสิ่งที่บ่งบอกอะไรได้เป็นอย่างดี ในสังคมเช่นว่านี้ เพราะสะท้อนออกมาเป็นผลกระทบโดยทั่ว ๆ ไปหากจะอาศัยคนเพียงคนเดียว หรือคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเข้าไปแก้ไขแล้ว ปัญหาที่วุ่นวายได้หมดสิ้นไปไม่ ในทางตรงกันข้าม ปัญหาเหล่านั้น จำต้องอาศัยคนทุกสังคมได้มีส่วนร่วม ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น เป็นความร่วมมือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ปัญหาทั้งหลายก็จักน้อยลง และหมดไปในที่สุด

^{๒๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๒๔, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิต, ๒๕๒๔), หน้า ๓๕๘.

^{๒๕} ขบวน พลตรี, มนุษย์กับสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๐๓.

^{๒๖} อุทัย หิรัญโต, สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา – มานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๓๐.

ดังนั้น ปัญหาสังคมส่วนรวม จึงหมายถึง อุปสรรคและความขัดข้องที่เกิดขึ้นแก่สังคมทุกสังคม เช่น ปัญหาทางเศรษฐกิจ อาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาการศึกษาปัญหาการปกครอง และปัญหาครอบครัว เนื่องจากสาเหตุปัญหาที่เกิดจากการล่งละเมิดศีลข้อที่ ๕ เป็นสำคัญในการวิจัยนี้ เพราะเป็นปัญหาของสังคมโดยรวม โดยเฉพาะในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังจะแสดงประเด็นปัญหาเหล่านี้ต่อไป

๑) ปัญหาอาชญากรรม

อาชญากรรม คือ การละเมิดบทบัญญัติของกฎหมายอาญา โดยมีบทกำหนดโทษทางอาญา ในระดับที่แตกต่างกันไป ตามความรุนแรงของภัยอันตรายต่อสังคม^{๒๗}

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ปัญหาอาชญากรรม จึงหมายถึง ปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะการเสพสุราเมรัยและของเมา ดังจะแสดงเหตุเกิดต่าง ๆ เช่น การวิวาททะเลาะ การมีปากเสียงกัน การมีอาวุธในมือ ความไม่พอใจเพราะการกระทำของฝ่ายตรงข้ามกระทำต่อตนเอง หรือพวกพ้อง เป็นสาเหตุที่นำไปสู่ปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำร้ายกัน การปล้น การฉ้อโกง การทุจริตในอาชีพ การคอร์รัปชันของข้าราชการของรัฐ เป็นต้น ทั้งสิ้นซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นต่อเนื่องถึงกัน อีกทั้งเป็นปัญหาที่แผ่มาในหลาย ๆ รูปแบบ และปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นนี้ ผู้วิจัย หมายถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นเพราะสาเหตุแห่งการเสพสุราเมรัยและของเมา เป็นปัญหาที่พื้งนำมาเป็นประเด็นที่จะศึกษาต่อไป สำหรับสาเหตุที่ทำให้เกิดอาชญากรรมนั้น ได้มีผู้ศึกษาสาเหตุใหญ่ ๆ ไว้ เป็น ๓ ประเด็นคือ

(๑) สาเหตุทางด้านสรีระวิทยา โดยกล่าวถึงบุคคลซึ่งมีร่างกายสภาพไม่ปกติ หรือทุพพลภาพ บุคคลที่มีความผิดปกติทางร่างกายย่อมเกิดปมด้อย จึงมักถูกชักจูงไปในทางไม่ดียามมั่วสุมอยู่กับพวกอาชญากรได้โดยง่าย

(๒) สาเหตุทางด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางครอบครัว เป็นต้น

(๓) สาเหตุทางด้านสังคมวิทยา กล่าวคือ การที่บุคคลก่ออาชญากรรมนั้น ๆ ไม่สามารถปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ ไม่สามารถต้านทานกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม จึงเป็นปัจจัยก่อให้เกิดการประกอบอาชญากรรม^{๒๘} เพราะมีสาเหตุแห่งปัญหาดังกล่าว เป็นเครื่องชี้ให้เห็นภาพอดีตของสังคมไทยด้วย ทั้งนี้ยังมีสาเหตุแห่งปัญหา อันเนื่องมาจากปัจจัยอื่นด้วย เช่น

^{๒๗} พลเอกตำรวจชาติ ขอมณี. “ความสัมพันธ์ของการติดยาเสพติดกับการก่ออาชญากรรม”.

รายงานผลการวิจัย. (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, ๒๕๔๖), หน้า ๕.

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน , หน้า ๘.

๑) สาเหตุจากปัญหาทางการเมือง ในระบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีประชาชนส่วนใหญ่ยังเลือกตั้งผู้แทนด้วย ระบบซื้อเสียงขายเสียง อันเป็นเหตุที่ทำให้ไม่ได้คนที่แท้จริงมาปกครองบ้านเมือง การดูแลปกครองบ้านเมืองให้มีความสงบเรียบร้อยดังสมัยก่อนจึงอาจไม่เกิดขึ้น

๒) ปัญหาคอร์ปชั่น เป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม หากบ้านเมืองเต็มไปด้วยคนโกง และคนเห็นแก่ได้โดยมิชอบธรรม ปัญหาอาชญากรรมจึงเกิดขึ้นมากมาย เพราะคนโกงก็คือคนที่เห็นแก่ตัวและพวกพ้องมากที่สุด

๓) ปัญหาสังคมเสื่อม ก็เป็นต้นเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมดังเช่นปัจจุบัน ภาวะสังคมไทยเสื่อมลงมาก เนื่องจากยอมรับวัฒนธรรมประเพณีตะวันตกเข้ามาแทนวัฒนธรรมประเพณีอันดีของไทย ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาว่า สิ่งที่เราถือว่าเป็นความผิดในอดีตแต่กลับได้รับการยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องในปัจจุบัน สิ่งที่เรายอมรับว่าเป็นความถูกต้องเป็นความดีงามในอดีต แต่กลับถูกปฏิเสธในยุคปัจจุบันนี้ และขอฝากให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องกับปัญหานี้ช่วยกันไปแก้ไขด้วย^{๒๕} ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นภาวะของสังคมในปัจจุบันเป็นอยู่อย่างไร และเมื่อทราบปัญหาทั้งหลายเช่นนี้แล้ว การแก้ไขต้องแก้ไขที่ต้นเหตุนั่นเอง

นอกจากนั้น สาเหตุแห่งปัญหาของสังคมที่นำไปสู่การก่ออาชญากรรม มักพบว่ามีสาเหตุดังนี้

(๑) ภูมิหลังของคนที่เคยทำผิดได้แก่ การศึกษา สภาพแวดล้อม ตลอดจนมาตรฐานทางศีลธรรมของครอบครัวอีกด้วย

(๒) โรงเหล้า โรงน้ำชา การพนัน การค้าประเวณี และสถานเรีงรมย์ทั้งหลาย มักพบว่าเป็นแหล่งมั่วสุม แล้วยังเป็นแหล่งที่รวมของการกระทำความผิดด้วย ช่องโจร เป็นที่หลบหนีของอาชญากรรม แหล่งโจรกรรม การพนัน เป็นสถานที่จำหน่ายยาเสพติด รวมถึงแหล่งการทุจริตต่อหน้าที่ของข้าราชการ นักการเมือง เช่นกัน

(๓) การคิดสุราทำให้ผู้เสพขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรู้สึกรู้ผิด ทำให้ผู้เสพยากระทำความผิด และทำให้มีสุขภาพทรุดโทรมหมดประสิทธิภาพในการทำงาน

(๔) การจรจัด และขอทาน เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม คนจรจัดและขอทาน มักพบว่ากระทำความผิดอย่างอื่นด้วย เช่น เมาสุรา เสพยาเสพติดให้โทษและประทุษร้ายต่อ

^{๒๕} นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, วิเคราะห์ปัญหาในสังคมไทย, หน้า ๔๕.

ทรัพย์^{๓๐} นอกจากนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นเพราะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมก็มีส่วนไม่น้อยกว่านี้เช่นกัน

ดังนั้น ไม่ว่าจะเกิดขึ้นด้วยสาเหตุ หรือการกระทำใด ๆ ก็ตาม ปัญหาอาชญากรรมนี้ เป็นสิ่งที่สังคมไม่ต้องการ และเป็นสิ่งที่น่าสะพรึงกลัวอย่างยิ่ง เช่นเดียวกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาสอนให้รู้ว่า การดื่มสุราเมรัยและของเมานี้ เป็นสิ่งต้องห้าม เป็นของให้โทษมากกว่าให้คุณ ดังจะเห็นได้ว่าการขัดแย้งกัน เกิดขึ้นในสังคมเดียวกัน แล้วนำไปสู่การเกิดปัญหาอาชญากรรมและปัญหาอื่น ๆ อีก

๒) ปัญหาการปกครอง

ในเมื่อประชาชนประสบความทุกข์ยากมีปัญหามากมาย ข้าราชการจะอยู่เป็นสุขสบายนั้น คงเป็นไปได้ ไม่นั่น คำว่า ปัญหาด้านการปกครอง หมายถึง การไม่สามารถทำให้เกิดความสงบเรียบร้อย หรือการไม่สามารถจัดความยุ่งยากในการปกครองทุกระดับสังคมให้เป็นไปโดยสงบเรียบร้อย การทำหน้าที่แก้ไขปัญหาลึบอยู่ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นแกนนำ เพื่อที่จะนำความยุติธรรมมาสู่ประชาชน เหตุนี้ ปัญหาการปกครอง จึงเป็นปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนและละเอียดอ่อนอย่างมาก โดยเฉพาะการปกครองในประเทศไทย ถือว่าเป็นการปกครองที่ถือประชาชนเป็นใหญ่ เป็นไปเพื่อประชาชนและเป็นของประชาชน ระบอบนี้ ซึ่งถือว่าเป็นระบบที่ดีที่สุดในระบอบการปกครองในยุคปัจจุบันในฝ่ายอาณาจักร เพราะทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันทางด้านกฎหมายและกฎแห่งศีลธรรม อย่างไรก็ตาม พุทธจักรก็มีหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่คนส่วนมากนับถือ กล่าวว่าเป็นระบบคำสอนที่ดีที่สุด เมื่อปฏิบัติตามแล้วย่อมสามารถพิสูจน์ได้ด้วยตนเอง เพราะเป็นหลักศีลธรรม ก็ยังเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งแก่สังคมไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดจากการประพาศพิศดารข้อที่ ๕ ที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน ยังไม่มีมาตรการที่ดีพอที่จะบังคับใช้การใช้สิ่งเสพติดประเภทที่ถูกกฎหมายโดยตรง แม้แต่รัฐจะเข้าควบคุมดูแลผู้ใช้ และให้ความรู้ในการใช้สิ่งเสพติดที่ถูกวิธีและไม่เป็นอันตรายต่อผู้อื่น แล้วก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถทำให้ปัญหาทั้งหลาย ที่เกิดขึ้นแล้วหมดไป แต่กลายมาเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบทั้งโดยตรงและโดยอ้อมแก่สังคมไทย ซึ่งเกิดขึ้นดังนี้

(๑) ต้องเพิ่มงบประมาณปีละมากๆ ในการป้องกันปราบปราม

(๒) เพิ่มภาระภาษีประชาชน

(๓) สูญเสียกำลังเจ้าหน้าที่ในการป้องกันปราบปราม

(๔) ต้องจัดสถานที่รักษาพยาบาลให้และเสียค่าใช้จ่ายโดยเปล่าประโยชน์

^{๓๐} พลเอกตำรวจชลิต ขอดมณี. “ความสัมพันธ์ของการติดยาเสพติดกับการก่ออาชญากรรม”.

ผลกระทบโดยตรง คือเป็นการทำสายชื่อเสียงของประเทศชาติว่าเป็นเมืองพระพุทธศาสนา แต่เป็นแหล่งที่เกิดแห่งอาชญากรรมการฆ่ากัน การปล้นชิง วิวาท การฉ้อโกงเป็นต้น มากที่สุดประเทศหนึ่ง

ทั้งนี้ หลักศีลธรรมและหลักกฎหมาย จักเป็นสิ่งที่จะสามารถจัดปัญหาความยุ่งยากในสังคมให้หมดไป และทำให้ภาวะของสังคมที่ขาดระเบียบกฎกติกา ไร้วินัย ความวุ่นวายสับสนที่เกิดขึ้น ย่อมหมดสิ้นไปด้วย ความมั่งมีความอยู่ดีมีสุข ความมั่นคง และความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจที่ดีทางวัฒนธรรมประเพณีที่ดี ย่อมเกิดขึ้น ปัญหาทั้งหลายในสังคม ที่ยังไม่เกิดขึ้น ก็จักหมดสิ้นไปตรงกันข้าม หากไร้หลักศีลธรรมและหลักกฎหมาย ปริมาณความรุนแรงก็จักเพิ่มมากขึ้นตามลำดับสืบเนื่องมาจากปัญหาการปกครองเป็นสาเหตุนั่นเอง

๓.๖ พุทธวิธีการแก้ไขผลกระทบจากการล่วงละเมิดศีลข้อสุราและเมรัย ในด้านต่าง ๆ

สังคมไทยปัจจุบันกำลังเผชิญกับปัญหานานาประการ อีกทั้งเป็นปัญหาที่มีความสลับซับซ้อน โดยเฉพาะปัญหาเรื่องสุราเมรัยและของเมา ซึ่งเป็นสิ่งเสพติดประเภทที่ถูกกฎหมาย จึงนับว่าเป็นปัญหาที่ยุ่ยากและเป็นปัญหาใหญ่ที่สุดในสังคมปัจจุบัน ทั้งในด้านสาเหตุแห่งปัญหา และผลที่เกิดขึ้นตามมาในภายหลัง เป็นสิ่งที่น่าสะพรึงกลัวอย่างยิ่ง เพราะเป็นปัญหาที่ถือว่าร้ายแรงที่สุด เฉพาะสิ่งเสพติดที่ระบาคอยู่ นับว่ามีปริมาณเพิ่มมากยิ่งขึ้นเป็นทวีคูณ แม้ทางรัฐบาลจะพยายามปราบปรามเท่าไร ก็ยังจะเพิ่มจำนวนมากยิ่งขึ้น ในบรรดาปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบัน ดังจะกล่าวแล้วในบทต้น อย่างไรก็ตาม ปัญหาดังกล่าวนั้นพุทธธรรมมีทัศนะว่า มีแนวทางแก้ไขและป้องกันได้ เพราะเหตุผลคือ พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนและวิธีการดำเนินการไปให้ถึงความดับทุกข์เป็นสภาวะที่ไร้ปัญหา อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาชีวิตโดยทั่ว ๆ ไป

ดังนั้น วิธีชีวิตที่ดีจึงเป็นแนวทางเพื่อถึงนิพพาน แต่วิถีชีวิตที่สวนทางนิพพาน จึงเป็นชีวิตที่ประกอบด้วยปัญหาเป็นชีวิตที่ไม่ดี ความดับแห่งปัญหาจึงเป็นหลักการตัดสินความดีและความชั่ว โดยเฉพาะ การงดเว้นจากเจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการเสพสุราเมรัยและของเมา อันเป็นศีลข้อที่ ๕ ซึ่งเป็นหนทางดำเนินสู่ความหมดทุกข์นั่นเอง ดังจะเห็นได้จากพุทธธรรมที่แสดงเป้าหมายสูงสุดของชีวิต คือการดับทุกข์ หรือการแก้ไขปัญหาสังคมโดยองค์รวมว่า สิ่งใดที่ไม่มีประโยชน์ ไม่มีคุณค่าในการดับทุกข์ หรือไม่เป็นประโยชน์ แม้จะเป็นเรื่องจริงก็ตาม ก็มีได้ทรงแสดงไว้ เช่น ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่ได้คาดครุ่นแล้ว มิได้บอกเธอมีมาก เพราะเหตุไร ตถาคตจึงไม่บอก เพราะไม่มีประกอบด้วยประโยชน์ และไม่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ไม่เป็นไปเพื่อความคลายกำหนัด เพื่อ

กล่าวคือ เนื้อหาคำสอนเน้นการแก้ปัญหาด้านจิตใจมากกว่าแก้ปัญหาด้านสังคม หรือด้านนอกอย่างอื่น^{๓๓}

เพื่อเห็นหลักเกณฑ์ในการแก้ไขปัญหารื่องสุราเมรัยและของเมา ให้เด่นชัดขึ้นจึงแสดงองค์ประกอบทั้งภายนอกและภายในเพื่อเป็นการชี้ให้เห็นความแตกต่าง ระหว่างบุคคล ซึ่งมีมูลเหตุมาจากองค์ประกอบดังนี้

๑. องค์ประกอบภายนอก ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางสังคมคือ ความมีกัลยาณมิตร

๒. องค์ประกอบภายใน กระบวนการคิดหรือวิธีการคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ หมายถึง โยนิโสมนสิการ การคิดเป็นทำเป็นและการมีวิธีคิดเป็น ซึ่งถือว่ามีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาจึงเป็นที่ทราบได้ว่า เพราะความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วยภูมิสติปัญญาตลอดจนถึงสิ่งแวดล้อมทางสังคม กล่าวคือบางคนอาจเข้าใจในแนวทางได้เป็นอย่างดี บางคนอาจไม่เข้าใจแนวทางในการปฏิบัตินั้นเลย ก็ล้วนเป็นสิ่งเอื้ออำนวยประโยชน์หรือเป็นมูลเหตุแห่งปัญหาต่าง ๆ ทั้งที่เกิดขึ้นโดยตรงและแอบแฝงมากับปัญหาอื่น ๆ เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการปกครอง ปัญหาการศึกษา ปัญหาครอบครัว ปัญหายาเสพติด ซึ่งมีปัญหารื่องสุราเมรัยและของเมานี้เป็นต้นเหตุ เป็นมูลเหตุในสังคมไทยปัจจุบัน เพราะสามารถเอื้อประโยชน์สาเหตุของการล่องละเมิดประพฤติดิถีศีลข้อที่ ๕ คือการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ดังนั้น ผู้วิจัย จึงได้ศึกษาวิเคราะห์ให้เห็นโทษและปัญหาของการดื่มสุราเมรัยและของเมามาแล้ว สำหรับบทนี้จะหาแนวทางวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยพุทธวิธีประยุกต์ใช้ธรรมตามหลักพุทธธรรมดังต่อไปนี้

ปัญหา หมายถึง สถานการณ์ที่กำหนดได้ว่า เป็นข้อขัดข้องที่จะต้องแก้ไข เอาชนะหรือปรับตัวตาม^{๓๔} ตัวปัญหานี้เป็นเหตุเกิด หรือบ่อเกิดแห่งทุกข์ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ความอยาก เป็นที่ตั้งของสมุทัย ดังพุทธทาสจะว่า ภิภุขทั้งหลาย ทุกข์สมุทัยอริยสัจ คืออะไร คือค้นหาที่ทำให้เกิดภพใหม่ ประกอบด้วยความเพติดเพลิน และความติดใจ คอยเพติดเพลินอยู่ในอารมณ์นั้น ๆ ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา^{๓๕} เป็นเหตุเกิด ส่วนผลนั้นเป็นดับทุกข์ คือสภาพที่ทน

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๕๑๗.

^{๓๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๒๔, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิต, ๒๕๒๔), หน้า ๒๘๒.

^{๓๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๐/๒๖๒.

ได้ยาก หรือปีบคันขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้ ซึ่งเป็นผลที่เกิดตามมาภายหลัง เรียกว่า ผล เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากเหตุหรือปัจจัย ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้หมายถึง ผลกระทบ

ผลกระทบนั้น อาจเกิดขึ้นได้ทั้งทางบวกและทางลบ คือเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และไม่พึงปรารถนา ท่านอาจารย์พุทธทาสกล่าวไว้ว่า “ความเจ็บปวดหรือการทรมาน หรือ เป็นสิ่งที่น่าเกลียดที่สุด และความว่างจากสารประโยชน์ใด ๆ นั้นแหละคือสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาโดยประการทั้งปวง”^{๓๖} อีกทั้งยังมีสภาพที่อาจเกิดขึ้นตามกระบวนการขั้นตอนของมันเอง หรือของการเปลี่ยนแปลงพัฒนา เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงมีรูปแบบและลักษณะทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเป็นผลการกระทำของมนุษย์เอง สิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน ปัจจัยที่กล่าวถึงนี้สามารถแบ่งเป็นได้ ๒ ลักษณะคือ

๑. ปัจจัยภายนอก ในที่นี้หมายถึง การได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมและมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีและไม่ดี อันมีผลเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนาของสังคม โดยเฉพาะการหลีกเลี่ยงจากสิ่งแวดล้อม อันเป็นเหตุนำมาซึ่งความทุกข์ หมายถึงอบายมุขทั้งหลายที่เป็นบ่อเกิดแห่งความเสื่อม

๒. ปัจจัยภายใน หมายถึง การปรับหรือการวางท่าที่ทางใจต่อสภาพแวดล้อมด้วยความคิดคำนึงที่ประกอบด้วยปัญญา และไม่ประกอบด้วยปัญญา อันจะมีผลเป็นสุขและเป็นทุกข์ การปรับตัวเองให้เข้าสถานภาพสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่าสร้างสรรค์เป็นเหตุนำมาซึ่งความสงบสุขต่อสังคม

ดังนั้น ในการวิจัยนี้ ผลกระทบ จึงหมายถึง ผลที่เกิดขึ้น หรือ สิ่งที่ได้รับอันเนื่องมาจากเหตุปัจจัยที่เป็นไปในทางลบ คือไม่พึงประสงค์อันได้แก่ สิ่ง que ทุกคนไม่พึงปรารถนา โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดจากการเสพสุราเมรัยและของเมา ที่ผลกระทบต่อสังคมโดยตรงและโดยอ้อมในยุคปัจจุบัน อีกทั้งเป็นผลกระทบทั้งระยะสั้นและระยะยาว ส่งผลเสียหายแก่ประโยชน์ของชาติทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกระดับชั้น

อย่างไรก็ตาม ในหลักพระพุทธศาสนาพระองค์ทรงแสดงธรรมที่เป็นมูลเหตุแห่งทุกข์ ซึ่งแสดงถึงขั้นตอนแห่งการเกิดขึ้นแห่งมูลเหตุ อันเป็นสาเหตุแห่งปัญหานำมาซึ่งความทุกข์ไว้ว่า ธรรมทั้งหลายมีความทะยานอยากเป็นมูลเหตุ ๘ ประการดังนี้

๑. เพราะอาศัยความทะยานอยากจึงมีการแสวงหา

๒. เพราะอาศัยการแสวงหาจึงมีลาภ

๓. เพราะอาศัยลาภจึงมีการวินิจฉัย

^{๓๖} พุทธทาสภิกขุ, อริยสัจสำหรับคนรุ่นใหม่สมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร : หจก. ภาพพิมพ์, มปป.), หน้า

๔. เพราะอาศัยการวินิจฉัย จึงมีความกำหนดคดีด้วยอำนาจความพอใจ
๕. เพราะอาศัยความกำหนดคดีด้วยอำนาจแห่งความพอใจจึงมีการฟังใจ
๖. เพราะอาศัยการฟังใจจึงมีการหวงแหน
๗. เพราะการหวงแหนจึงมีความตระหนี่
๘. เพราะอาศัยความตระหนี่ จึงมีการป้องกันรักษา

๘. เพราะมีอาศัยการป้องกันรักษาเป็นเหตุ จึงมีการจับท่อนไม้ การจับศัสตราวุธ

การทะเลาะ การแตกแยก การกล่าวขัดแย้งกัน การชี้หน้ากัน การพูดส่อเสียด การพูดปด และธรรมทั้งหลายที่เป็นบาปอกุศล ยังอีกเป็นอนेกประการ^{๓๖} จึงเป็นที่ทราบแน่ชัดว่า หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา สอนให้มองเห็นสภาพความเป็นจริงของต้นเหตุปัญหาที่เป็นตัวทุกข์ ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร และเป็นไปอย่างไร

ดังนั้น ปัญหาและผลกระทบ จึงหมายถึง สภาพที่ทนได้ยาก หรือสภาวะที่บีบคั้นเป็นข้อบกพร่อง ไม่ให้ความพึงพอใจและไม่มีแก่นสารแท้จริง ผลที่เกิดขึ้นเป็นความเดือดร้อนของสังคม และเป็นมูลเครื่องชี้วัดให้ทราบถึงสถานะของสังคมในยุคนั้นเป็นอย่างดี เพราะสิ่งทั้งหลายเกิดแต่เหตุ การแก้ไขก็ต้องแก้ที่เหตุเกิดนั้น ปัญหาทั้งหลายก็ดับลง ดังที่กล่าวไว้แล้วซึ่งถือว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาและกลายเป็นผลกระทบที่มีต่อสังคมไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะปัญหาหลักในที่นี้ คือการประพาศิทธิคติข้อที่ ๕ สุราเมรัยมิชชะปมาทัญฐานดังกล่าวแล้วข้างตน ถือว่าเป็นประเด็นสำคัญที่สุดในการวิจัยนี้ ดังจักได้แสดงปัญหาต่าง ๆ อันเป็นผลกระทบต่อสังคมไทยในปัจจุบันต่อไป

๓.๖ สร้างหลักทางจริยธรรมและคุณธรรมตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ปัญหาอย่างหนึ่งที่ถือว่าเป็นปัญหาอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาบุคคลในสังคมไทยปัจจุบัน ที่กล่าวไว้ในกรวิจัยนี้ โดยแยกเป็นประเด็นให้ศึกษาวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปัญหาความเจริญทางวัตถุมากจนเกินความพอดี เรียกได้ว่า เอาแต่ความเจริญทางเศรษฐกิจเป็นหลัก

ปัญหาในถิ่นที่เจริญอันเต็มไปด้วยวัตถุนิยมและบริโภคนิยมแล้ว ข่มขาดแคลนความเจริญทางจิต หรือความสงบทางจิต ซึ่งหมายถึง การมีศีลธรรม มีความอบอุ่นความเกื้อกูล ความมีเมตตาเป็นต้น^{๓๗} เพราะความไม่สมดุลทั้งสองด้านดังกล่าวแล้ว จึงเป็นที่ประชุมของปัญหาทั้งหลาย

^{๓๖} อภ.วิ. (บาลี) ๓๕/๘๖๓/๔๖๕.

^{๓๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การพัฒนาจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓-๒๔.

ดังนั้น การสร้างหลักจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาให้สังคมมีจริยธรรม โดยเฉพาะการทำให้สังคมทั้งปวงเป็นผู้มีศีล ๕ เป็นบรรทัดฐานเดียวกันเป็นผู้นำ เพราะศีลเบื้องต้นเท่านั้นแหละเป็นบัญญัติสังคม หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเป็นธรรมเนียมชีวิตสัตว์ทุกตัวบนโลกนี้ เพื่อให้เกิดกระทำโดยการเริ่มต้นคิดในสิ่งที่ดีงามดังที่ตรัสไว้ในสัลเลขสูตรว่า เพียงแต่ได้คิดในสิ่งที่ดี ก็ยังมีคุณค่ามากจึงจำเป็นต้องกล่าวถึง การลงมือกระทำด้วยกายวาจา ดังนั้น ควรคิดว่า แม้คนอื่นเบียดเบียนเรา เราก็ไม่เบียดเบียนเขา ไม่แก้ปัญห ด้วยการเอาสิ่งสกปรกมาชำระ สิ่งสกปรกจะทำให้สกปรกมากยิ่งขึ้น และตรัสว่า คนที่จมอยู่ในลุ่ม จะอุ้มคนที่จมลงด้วยกันขึ้นมาไม่ได้^{๓๕} ด้วยเหตุนี้ ปัจจัยสำคัญและที่มีบทบาทในการดำเนินชีวิต การครองชีวิตและเป็นหลักปฏิบัติของมนุษย์ทุกคนให้อยู่ในครรลองธรรมนั้น ก็คือจริยธรรม

จริย + ธรรม = จริยธรรม คำว่า จร คือ เทียวไป ดำเนินไป จาริกไป ในความหมายที่เป็นรูปธรรม ส่วนความหมายที่เป็นนามธรรม คือ ประพฤติ ดำเนินชีวิต ครองชีวิต เ็นอยู่ แปลว่า ธรรมคือจริยะหรือหลักแห่งจริยะ^{๓๖} จึงหมายถึง หลักความประพฤติหลักการดำเนินชีวิตหลักการครองชีวิต ด้วยเหตุที่ต้องทำให้เกิดขึ้นแก่มนุษย์ทุกคน อันถือว่าเป็นคุณสมบัติสำคัญของความเป็นมนุษย์ เพราะเป็นเสมือนหนึ่งระบบแห่งการดำเนินชีวิตทั้งหมดในสังคม ที่จะต้องมีกติกาเพื่อจะสร้างให้สังคมมนุษย์มีระเบียบ มีกฎเกณฑ์ เป็นแบบอย่างของสังคมที่ดี ดังนั้น จริยธรรมนี้ จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะเป็นปัจจัยสนับสนุนสร้างให้สังคมเกิดความสงบสุข ปราศจากความเบียดเบียนซึ่งกันและกัน และคำว่าจริยธรรมนี้ เป็นคำที่มาจากพหุพจน์หรือพหุจริยะ ซึ่งหมายถึงมรรค ได้แก่ มัชฌิมาปฏิปทาทั้งหมด ซึ่งเป็นหลักธรรมภาคปฏิบัติทั้งหมดของพระพุทธศาสนา และจริยธรรมนี้เป็นเรื่องของการศึกษาทั้งหมดหรือที่แทรกอยู่ทุกส่วนของการศึกษาแทบจะเป็นตัวการศึกษาเลยทีเดียว^{๓๗} จึงมีความหมายกว้างกว่า ศีลธรรม

และจริยธรรมนี้หมายถึง ธรรมชาติหรือหลักธรรมที่บุคคลควรประพฤติ อันเป็นคุณธรรมที่แสดงออกทางร่างกาย ในลักษณะที่ถูกต้องดีงาม เป็นสิ่งที่ประสงค์ของสังคมจริยธรรมจะมีได้ จำต้องอาศัยหลักคำสอนทางศาสนา อันได้แก่ศีลอันหมายถึงหลัก หรือกฎเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติเพื่อคัดหรือฝึกหัดกาย และวาจาให้เรียบร้อยเป็นปกติ จึงเป็นผลของการมีศีล หรือมีคุณธรรมในจิตใจ ดังนั้น คุณธรรมและศีล จึงเป็นโครงสร้างของจริยธรรม^{๓๘} และหมายถึง หลัก

^{๓๕} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๘๔/๘๗.

^{๓๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๔๕๐.

^{๓๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การพัฒนาจริยธรรม, หน้า ๗๘.

^{๓๘} บุญมี แทนกษแก้ว, จริยธรรมกับชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ธารนิเวศพิมพ์, ๒๕๖๘), หน้า ๑.

ความประพฤติที่อบรมกิริยาและการปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม^{๔๓}

โดยความหมายของจริยธรรมนี้ สามารถแบ่งได้ ๓ ประเด็นดังนี้

ก. โดยลักษณะ เป็นความประพฤติศีลธรรม หรือการทำจิตใจให้มีความสุข วิธีสร้างสุขภาพจิตการฝึกจิต บำเพ็ญสมาธิภาวนา การเจริญวิปัสสนา ความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวการอยู่ร่วมกันด้วยดีในสังคม การไปเป็นอุบาสกจำศีลที่วัด ตลอดจนการที่พระภิกษุไปบำเพ็ญสมณธรรมในป่า

ข. ว่าโดยเนื้อหา เป็นระบบการดำเนินชีวิตที่ดีงาม หรือระบบปฏิบัติธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา กล่าวคือการฝึกอบรมจิต การปลูกฝังฐานคุณธรรมในจิตใจ เป็นการสร้างญาณทัศนะต่าง ๆ ที่เป็นเรื่องของปัญญาภาวนา ในขั้นสูง ๆ

ค. ว่าโดยจุดหมาย จริยธรรมนี้ ประพฤติปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดหมายทุกชั้นทุกระดับเท่าที่พระพุทธศาสนาแสดงไว้ จนถึงจุดสูงสุดที่เรียกว่า พรหมจริยปริโยสาน หรือความสิ้น โลภะ โทสะ โมหะ บรรลुวิชา วิมุตติ วิสุทธิ สันติ นิพพาน^{๔๔} เพราะเหตุที่จริยธรรมนี้มีความหมายกว้างกว่าศีลธรรมจึงทำให้ทราบว่ จริยธรรมนี้มีองค์ประกอบ ๒ ประการ

๑. องค์ประกอบภายนอก คือสิ่งแวดล้อมตัวบุคคลอยู่ หรือองค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อม ซึ่งมีทั้งรูปธรรมและนามธรรม ที่เป็นอยู่นี้ล้วนเป็นองค์ประกอบที่มีบทบาทและมีอิทธิพลต่อจริยธรรมของบุคคลทั้งสิ้น

๒. องค์ประกอบภายใน หรือปัจจัยภายในซึ่งเป็นพื้นฐานของการศึกษาและเป็นพื้นฐานของตัวจริยธรรมในที่นี้มีหลักอยู่ ๓ ประการ คือ

ก) จิตสำนึกในการศึกษา หมายถึงการฝึกฝนพัฒนาคน กล่าวคือ พัฒนาด้านกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านปัญญา

ข) แรงจูงใจในจริยธรรม เป็นตัวส่งเสริมพัฒนาจริยธรรม หรือความใฝ่รู้ และใฝ่ดี หรือเรียกว่าใฝ่ธรรม

๓. โยนิโสมนสิการ หมายถึงรู้จักคิด คิดเป็นคิดโดยแยกคายซึ่งเป็นหลักสำคัญ^{๔๕}

ในการวิจัยนี้ จริยธรรม หมายถึง การสร้างหลักจริยธรรมที่เป็นเบื้องต้นแห่งการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม กล่าวคือ การสร้างสันติภาพให้เกิดมีแก่มนุษย์ทุกคน ๆ ซึ่งได้แก่การอบรม การ

^{๔๓} ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๔.

^{๔๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๕๔๒-๕๔๓.

^{๔๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การพัฒนาจริยธรรม, หน้า ๗๕ - ๗๕.

ทำให้มาก และการฝึกปรือ ซึ่งจริยธรรมอันเป็นพื้นฐานแห่งการกระทำการพูดและการคิดที่ถูกต้อง ที่จะสร้างให้สังคมมีความสุขปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน

จริยธรรมดังกล่าว คือ ทางสายกลางที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา หรือมรรคมรรค ๘ ท่าน เรียกโดยย่อว่า หลักไตรสิกขา เพราะการสร้าง หรือการพัฒนาหลักธรรมอะไรก็ตาม ย่อมจะต้อง นำหลักการนี้มาจัด เพราะเป็นหลักสำหรับการฝึกอบรมและทำให้เจริญ ทำให้มากเป็นหลักฝึกฝน เบื้องต้น หลักไตรสิกขานี้มีดังนี้

๑. ปัญญาสิกขา คือความรู้ ความเข้าใจในหลักการ เป้าหมาย เหตุผล วิธีการต่าง ๆ รู้ทุกอย่างเท่าที่จำเป็น ปัญญาขั้นนี้มีใช้ปัญญาขั้นลึกซึ้ง แต่เป็นปัญญาขั้นพื้นฐาน ที่ต้องทราบก่อน และวิธีการพัฒนาเป็นอย่างไร

๒. ศีลสิกขา คือต้องทำพฤติกรรมให้สอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจนั้น ด้วยกล่าวคือ ลงมือทำรู้ เข้าใจ แล้วต้องลงมือทำ หรืออีกอย่างหนึ่งคือ การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย

๓. จิตตสิกขา คือต้องมีกำลังใจมั่นคงแน่วแน่ต่อเป้าหมาย คือเมื่อกระทำให้ต้องทำซ้ำ ๆ ซาก ๆ ต้องทำจนเป็นนิสัย ทำอะไรก็ต้องทำให้สำเร็จ^{๔๖} แม้โดยทั่วไปจะนิยมเรียกกันลำดับว่าศีล สมาธิ และปัญญาก็ตาม แต่โดยเนื้อความมีความหมายเช่นกันกับที่กล่าวแล้ว

เพราะเหตุที่พระพุทธศาสนา เน้นการใช้สติปัญญาเครื่องไตร่ตรองพิจารณาทั้งในเหตุและผล เพื่อให้ทราบถึงการกระทำทุกอย่างที่เกิดขึ้น ดังนั้น การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุและผลเพื่อ เป็นเครื่องพัฒนาตนเอง จะต้องอาศัยปัจจัยภายนอกคือ กัลยาณมิตรเป็นองค์ประกอบเพราะคำสอน ของพระพุทธศาสนา จะเน้นที่ตัวมนุษย์และการดำเนินชีวิตของมนุษย์เองเป็นสำคัญ

หลักศีลธรรม จึงเป็นแม่บทของจริยธรรมในพระพุทธศาสนา จึงเริ่มจากคำสอนที่เป็น แก่นแท้ เรียกว่าโอวาทปาฏิโมกข์ ประกอบด้วยหลักธรรม ๓ ประการคือ

๑. การไม่กระทำชั่วทั้งปวง (สพฺพปาปสฺส อกรณ)

๒. การทำความดี (กุสลสฺสุปสมฺปทา)

๓. การทำจิตให้บริสุทธิ์ผ่องใส (สจิตฺตปริโยทปน)^{๔๗}

ความประพฤติปฏิบัติ ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความจริงของธรรมชาติเป็นพื้นฐาน หรือความดีและความชั่วเป็นสิ่งที่ปรากฏและรับรู้ได้จากสภาพการดำเนินชีวิตในสังคมมนุษย์ ในการ นี้ถือเอาหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นการฝึกหัดอบรม พัฒนาเพราะศีลนั้นทำให้ งานในเบื้องต้น สมาธิ ทำให้งามในท่ามกลาง และปัญญาทำให้งามในที่สุดจึงเป็นฐานที่ต้องเป็น เบื้องต้น และเป็นแม่ผู้ให้กำเนิดของความดีความงามทั้งหลาย เป็นช่องทางของกุศลธรรม

^{๔๖} ที่.ปา.(ไทย)๑๑/๓๐๕/๑๕๖.

^{๔๗} ที่.ม.(ไทย) ๑๐/๕๐/๔๓.

ทั้งหลาย^{๔๘} ในการได้สร้างสรรค์ความดีงามให้แก่สังคม ตามหลักจริยธรรมของพระพุทธศาสนาต่อไป

ดังนั้นจึงสรุปว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตอิงศีลธรรมเพื่อบรรลุประโยชน์ที่มุ่งหมายชีวิตและสร้างสรรค์คุณภาพชีวิต สภาพสังคมที่เกื้อกูลแก่การบรรลุจุดหมายเช่นนั้น^{๔๙} ซึ่งเรียกว่า จริยธรรม อันเป็นแม่บทหลักแห่งการทำความดี เพราะมีศีลธรรมเป็นเครื่องนำทางจึงมีความหมายเป็น ๒ ประการคือ

๑. เป็นเครื่องชำระกายวาจาให้สะอาด อันเป็นเครื่องกำจัดกิเลสขจัดเกล้า เป็นเบื้องต้นของตนเอง เรียกว่า เป็นจริยธรรมสำหรับบุคคล อันมีศีลเป็นเบื้องต้นแห่งการทำความดี ซึ่งกล่าวถึงศีลของคฤหัสถ์และศีลของบรรพชิต (อาคาริยศีลและ อนาคาริยศีล)

๒. เป็นอุบายที่จะสร้างสรรค์สร้างคุณภาพสังคม เพื่อให้บรรลุจุดหมายแห่งการเกื้อกูลซึ่งกันและกันในสังคม เรียกว่า เป็นจริยธรรมสำหรับสังคม และเป็นหลักมนุษยสัมพันธ์ของคนต่างฐานะในสังคมพระพุทธศาสนา อันเป็นการยึดหลักสิทธิและหน้าที่ตามพันธกรณีของสังคม^{๕๐} ดังที่ทรงแสดงสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่สำคัญ อันมีความสัมพันธ์กับตัวเราเหมือนทิศต่าง ๆ ไว้ในสังคาลสูตรว่าด้วยทิศ ๖ ประการ คือ

- ๑) ทิศเบื้องหน้า คือ มารดาบิดา
- ๒) ทิศเบื้องขวา คือ ครูอาจารย์
- ๓) ทิศเบื้องหลัง คือ บุตรภรรยา
- ๔) ทิศเบื้องซ้าย มิตรอำมาตย์
- ๕) ทิศเบื้องต่ำ ทาสกรรมกร
- ๖) ทิศเบื้องบน คือ สมณพราหมณ์^{๕๑}

ฉะนั้น เรื่องการอบรมและการฝึกอบรมจริยธรรมนั้น จะต้องมีส่วนประกอบด้วยหลัก ทั้ง ๓ ด้านตามหลักไตรสิกขา เพราะว่าการจะพัฒนาหลักธรรมอะไรก็ตาม จำต้องเอาหลักธรรมนี้มาจัด เพราะเป็นหลักสำหรับอบรมฝึกฝนเบื้องต้น ดังคำที่ท่านพุทธทาสนิยมใช้ในการบรรยายว่า ถ้าศีลธรรมไม่กลับมาโลกจะพินาศ ดังนั้น จริยธรรมนี้จึงมีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งแก่สังคมไทยปัจจุบัน

^{๔๘} จุ.เถร.(ไทย) ๒๖/๖๑๒/๓๕๗. ฉบับ มหาจุฬาฯ ปี ๒๕๐๐.

^{๔๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๖๐๐.

^{๕๐} เดือน คำดี, **พุทธปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๖๔.

^{๕๑} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๖๖/๑๖๔.

๓.๘ สร้างภูมิคุ้มกันทางจิตให้มั่นคง

คำว่า สร้างภูมิคุ้มกันทางจิต หมายถึง การฝึกจิตให้เกิดความมีพลังภายใน ที่สามารถขจัดปัญหาที่เกิดขึ้นในภายในตนเองให้หมดไปได้ด้วยตนเอง พุทธธรรมทัศนะว่า โรคเครียด โรคจิต และโรคประสาท มีสาเหตุมาจากกิเลส ๓ กอง ดังนี้ คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง ดังนั้น สิ่งสำคัญที่เป็นภูมิคุ้มกันจิตไม่ให้ถูกรบกวนจากกิเลส ๓ กองนี้ จึงเกิดมีขึ้น เรียกว่า การพัฒนาจิต และพัฒนาการนี้ หมายถึง การศึกษาเพื่อพัฒนาจิต จึงจะทำให้สามารถประสบผลสำเร็จได้ ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตนี้ได้ จึงต้องมีประทีปนำทางความเป็นเครื่องที่ส่องแสง หรือเครื่องหมายนำหน้า เรียกว่าแสงเงินแสงทองของชีวิตที่ดงามหากกล่าวถึงการศึกษา ก็หมายถึง

ก. รุ่งอรุณแห่งการศึกษา

ธรรมหรือหลักปฏิบัติและคุณสมบัติ ๗ ประการนี้ คือ

๑. กัลยาณมิตตตา ความมีกัลยาณมิตร หมายถึงการมีสภาพทางสังคมที่ดี เฉพาะอย่างยิ่งการได้แหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี การมีและการได้กัลยาณมิตรมี ๒ อย่างคือ

ก. การที่สังคมเป็นกัลยาณมิตร หรือจัดสรรกัลยาณมิตรให้

ข. การที่ตัวเองรู้จักเลือกคบหากัลยาณมิตร

๒. สีสัมปทา ความถึงพร้อม หรือการทำให้สีถึงพร้อม หมายถึงความมีวินัยในการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม หรือรู้จักจัดระเบียบและความสัมพันธ์ในสังคมให้เรียบร้อยเกื้อกูล

๓. ฉันทสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยฉันทะ หมายถึงการรักษาความจริง รักความดีงามที่แสดงออกเป็นแรงงูใจใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์สำหรับแรงงูใจใหญ่ ๆ มี ๒ ประการคือ

ก. ความปรารถนาที่จะบำรุงบำเรอปรนเปรอตน ซึ่งเป็นแรงงูใจใฝ่เสพใฝ่บริโภคเป็นแรงงูใจที่ไม่พึงคำนึงและพิจารณา

ข. ความรักความจริง รักความดีงาม ซึ่งออกมาเป็นความใฝ่รู้และสร้างสรรค์ ทำให้ต้องคำนึงใส่ใจและพิจารณาอยู่ตลอดเวลา

๔. อัตตสัมปทา ความถึงพร้อมแห่งตน หรือการทำตนให้ถึงพร้อม หมายถึงการพัฒนาตนให้เต็มทีจนถึงความสมบูรณ์แห่งศักยภาพ

๕. ทิฐิสัมปทา ความถึงพร้อมความเห็นด้วยความเข้าใจ หมายถึง การมีความเชื่อถือนำความคิดความเข้าใจ ทัศนคติ ค่านิยมที่ดงามถูกต้องสอดคล้องกับความจริงแห่งความเป็นไปตามเหตุปัจจัย

๖. อัปมาทสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท หมายถึงการตื่นตัวที่จะกระตือรือร้นเร่งรัดเร่งทำการต่าง ๆ ด้วยจิตสำนึกต่อการเวลาและความเปลี่ยนแปลง ไม่ปล่อยปละทอดธุระหรือนิ่งเฉย

๗. โยนิโสมนสิการสัมปทา การกระทำให้โยนิโสมนสิการให้ถึงพร้อม หมายถึงรู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักสำเหนียก กำหนดมองสิ่งทั้งหลายให้ได้คุณค่าคิดเป็น แก้ปัญหาได้ รู้จักคิดวิเคราะห์สืบสาวให้เข้าถึงความจริง^{๕๒} หลักธรรมดังกล่าวมาแล้วเป็นเครื่องชี้ให้เห็นผู้แนะนำสั่งสอนที่ปรึกษา เพื่อนที่คบหา และบุคคลที่แวดล้อมที่ดี ความรู้จักเลือกเสวนาบุคคล หรือเข้าร่วมหมุ่กับท่านผู้ทรงปัญญามีความสามารถซึ่งจะช่วยแวดล้อม สนับสนุนชักจูง ชี้ช่องทางเป็นแบบอย่าง ตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลกัน ให้ดำเนินก้าวหน้าต่อไปด้วยดี ในการศึกษาอบรม การครองชีวิต การประกอบกิจการ และการปฏิบัติธรรม สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี^{๕๓}

และความมีกัลยาณมิตร ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ยิ่งใหญ่ เพื่อความดำรงมั่นไม่เสื่อมสูญ ไม่อันตรธานแห่งสังขธรรม^{๕๔} เพราะเหตุกัลยาณมิตรเป็นเครื่องชี้นำอุจฺปะทีปในที่มืด จึงจำเป็นต้องมีอุปการณแห่งธรรม กล่าวคือกรรมฐาน จึงทำให้มีความถึงพร้อมแห่งคุณธรรมในการสร้างภูมิคุ้มกันจิตใจให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ข. กรรมฐาน ๒

กรรมฐาน แปลว่า ที่ตั้งแห่งการทำงานของจิต ซึ่งเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมได้แก่อุบาย หรือวิธีการฝึกจิตของตนให้มีความสงบ เป็นสูตรในการฝึกจิต ดังจะเห็นได้ในปัจจุบันนักปกครองที่ดี นักบริหารที่ดี หันมาให้ความสนใจในการพัฒนาจิตด้วยวิธีการทั้ง ๒ วิธี คือ

๑. สมถกรรมฐาน คืออุบายสงบใจ หรือวิธีทำใจให้สงบ โดยการไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่าน จนกลายเป็น จิตฟุ้งซ่าน สมถกรรมฐานนั้นมีอุบาย หรือวิธีถึง ๔๐ วิธี เลือกปฏิบัติให้เหมาะสมกับจริตของแต่ละคน

๒. วิปัสสนากรรมฐาน อุบายเรื่องปัญญา หรือวิธีการใช้ปัญญาพิจารณาสังขารต่าง ๆ ให้เข้าใจตามความเป็นจริง จนเลิกยึดถือ ความหลงรัก หลงชัง มัวเมาในสิ่งต่าง ๆ ลงไปได้ในที่สุด"^{๕๕}

^{๕๒} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), “รุ่งอรุณการศึกษา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑-๕.

^{๕๓} พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๖๕.

^{๕๔} ส.ม.(บาลี) ๑๕/๒๒๕-๒๓๑/๕๐ ; อ.อ.ก.(บาลี) ๒๐/๓๑/๑๒ ; พ.อ.ก.(บาลี) ๒๕/๓๑/๑๔๒.

^{๕๕} อ.ก.ก.(ไทย) ๒๐/๑๓๓/๕๐.

นอกจากมีกรรมฐานทั้ง ๒ ดังกล่าวแล้วยังมีองค์ประกอบที่อำนวยความสะดวกให้การปฏิบัติธรรมเป็นได้ถูกต้องด้วยดีคือ ปัจจกายนอกและปัจจกายใน เป็นองค์ประกอบปัจจกายให้เกิดสัมมาทิฐิ

ค. ปัจจายให้เกิดสัมมาทิฐิ ๒

ปัจจายที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐินี้ เป็นคุณธรรมเครื่องสนับสนุนอันยังผู้ปฏิบัติให้ถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดอันประกอบด้วยปัจจาย ๒ ประการ คือ

๑. โปรโตโมสะ เสียงจากผู้อื่น การชักจูงจากภายนอก คือ การรับฟังคำแนะนำสั่งสอน เล่าเรียนความรู้ สันทนาซักถาม ฟังคำบอกเล่าชักจูงจากผู้อื่น ซึ่งในที่นี้กล่าวถึงการมีกัลยาณมิตร และความเกิดขึ้นแห่งกัลยาณมิตร เปรียบเหมือนการไปแห่งอรุณในยามเช้าของพระอาทิตย์ ย่อมเห็นแสงแห่งรุ่งอรุณ เป็นปัจจกายนอก

๒. โยนิโสมนสิการ การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น คือ กระทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความพิจารณา รู้จักสืบสาวหาเหตุ แยกแยะสิ่ง ๆ นั้นหรือปัญหานั้น ๆ ออกให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจาย เรียกว่า ปัจจกายใน^{๕๖} ซึ่งปัจจายทั้ง ๒ นี้เป็นบุพภาคแห่งการศึกษาตามหลักพุทธวิธีที่แสดงการเกิดขึ้นแห่งแนวความคิดที่ถูกต้อง และต้นทางของการกระทำดีงามทั้งปวง ในการพัฒนาจิต เพื่อการสลัดให้พ้นจากความหลุดจากทุกข์นั้น ก็คือ เจริญภาวนา

ง. ภาวนา ๔

ภาวนา หมายถึง การทำให้เป็นให้มีขึ้นหรือการพัฒนาให้เกิดขึ้นเจริญขึ้น จนเจริญสูงขึ้นอยู่ในระดับหนึ่ง มีหลักธรรมเป็นองค์ประกอบอยู่ ๔ ประการ คือ

๑. กายภาวนา การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลาย ภายนอกอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดีและปฏิบัติต่อหลายสิ่งเหล่านี้ ในทางที่เป็นคุณมิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อม พัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒. สีลภาวนา การพัฒนาความประพฤติ หรือการอบรมตนให้ตั้งอยู่ศีล ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียน ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดีอย่างมีความสุข

๓. จิตตภาวนา การพัฒนาจิต หรือการฝึกหัดอบรมจิตให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย

๔. ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา ให้เข้าใจสิ่งทั้งหลาย ตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลก และชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์ จากกิเลสและปลอดจาก

^{๕๖} อก.ทุก.(ไทย) ๒๐/๑๒๓/๘๓.

ความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยปัญญา^{๕๗} เมื่อมีอุปกรณ์ในการปฏิบัติเป็นเครื่องสนับสนุนแล้ว
ยังต้องมีหลักธรรมที่เปรียบเสมือนที่พึ่งพิง

จ. อปัสเสนธรรม ๔

ธรรมที่ท่านเรียกว่า ธรรมดูจนักฟัง หรือธรรมเป็นที่อิง หรือพึ่งพาอาศัย ได้ในองค์

๔ ประการคือ

๑. ของอย่างหนึ่ง พิจารณาแล้วเสพปัจจัย ๔

๒. พิจารณาแล้วอดกลั้น

๓. พิจารณาแล้วเว้นเสีย

๔. พิจารณาแล้วบรรเทา^{๕๘}

ธรรมเหล่านี้ ย่อมทำให้กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไป ที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้นและ
กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเจริญมากยิ่งขึ้น ที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ย่อมเกิดขึ้น

ในการวิจยนี้แสดงเพียงคุณธรรมดังที่ได้แสดงมาแล้วนี้ เสมือนหนึ่งเป็นกำแพงที่คอย
ป้องกันศัตรูเป็นหลังคาที่คอยป้องกันฝนลมและแดดไม่ให้ตกจรดมาถึงแก่เจ้าของ^{๕๙}

ฉะนั้น จึงรวมกันเป็นการสร้างภูมิ เพื่อป้องกันจิตของตนไม่ให้ตกในอบายเบื้อดำทั้งใน
ปัจจุบันชาตินี้และชาติหน้า

๓.๕ สร้างระบบเศรษฐกิจตามหลักพุทธศาสนา

คำว่า สร้างระบบเศรษฐกิจตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง วิธีการดำเนินการผลิต การ
กระจายรายได้ การบริโภคการบริหารและการบริโภคทรัพย์ ตามแนวทางพุทธธรรมที่มีทักษะต่อ
ระบบเศรษฐกิจ ตั้งแต่ระดับบุคคลจนถึงระดับสังคม เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ
จักได้แสดงหลักธรรมที่เป็นแนวทางเพื่อความพอเพียง หรือความพอดีทางเศรษฐกิจที่ปรากฏมีใน
พระไตรปิฎกซึ่งแสดงทักษะเกี่ยวกับเศรษฐกิจไว้ เป็นแนวทางการศึกษาและปฏิบัติ กล่าวคือ แสดง
สัมมาอาชีวะ ในอริยมรรคมีองค์แปด เป็นหลักแห่งการดำรงชีพที่มีความพอดีสำคัญไว้ โดยถูกต้อง
อันหมายถึง ทำให้เกิดความพอดี ความเป็นมัชฌิมาคือเป็นสายกลางนั่นเอง เมื่อมีสัมมาอาชีวะ คือ
พฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่ถูกต้อง เศรษฐกิจนี้แปลว่า การงานที่ประเสริฐที่สุด คือ การงานที่ทำแล้ว
สนุกไปในการทำงานนั้นได้ผลมาแล้วกินเก็บแต่พอดี เหลือช่วยผู้อื่น^{๖๐} เศรษฐกิจแบบสายกลางนี้

^{๕๗} อัง. ปญจก(บาลี). ๒๒/๓๕/๕๗/๕๕.

^{๕๘} ที.ปา. (ไทย)๑๑/๓๐๘/๒๐๐.

^{๕๙} บุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๑๓/๑๓.

^{๖๐} พุทธทาส, ฟาสางทางประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๒๔.

ซึ่งนอกจากนี้ยังมีข้อปฏิบัติที่เต็มไปด้วยเรื่องมัชฌิมา ความเป็นกลาง ความพอดี เช่น มัตตัญญูตา ความรู้จักประมาณ รู้จักพอดีด้วยเหตุนี้ ความพอดีก็คือ จุดที่คุณภาพชีวิตกับความพึงพอใจมาบรรจบกัน จึงเป็นการได้รับความพึงพอใจด้วยการตอบสนองตามต้องการของคุณภาพชีวิตที่ดี ส่วนการบริโภคในทางเศรษฐศาสตร์ หมายถึง การใช้สินค้าและบริการบำบัดความต้องการ ซึ่งทำให้ได้รับความพึงพอใจสูงสุด แต่ในทางพระพุทธศาสนา การใช้สินค้าและบริการบำบัดความต้องการ ซึ่งทำให้ได้รับความพึงพอใจนี้ โคนมีจุดหมายที่คุณภาพชีวิตเกิดขึ้น ดังนั้น ตัวกำหนดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ก็คือ มัตตัญญูตา ความรู้จักประมาณ รู้จักความพอดีในการบริโภคกล่าวคือ ความพอดีที่ทำให้คุณภาพชีวิตมาบรรจบกันกับความพึงพอใจ^{๖๐} ซึ่งหลักธรรมสำหรับความพอดี ยังมีอีกมากดังจะกล่าวต่อไป

ก. ปาปณิกธรรม หมายถึงองค์คุณของพ่อค้าวานิชมีองค์ ๓ ประการ คือ

๑) มีตาจู่ รู้จักดูของเป็น รู้จักสินค้า คำนวณราคาเป็น โดยรู้จักกะเง็กกำไรขาดทุนอย่างแม่นยำ (จกขุมมา)

๒) จัดเจนธุรกิจ รู้แหล่งซื้อ รู้แหล่งขาย รู้ความเคลื่อนไหว ความต้องการของตลาด ผู้บริโภค ตลอดจนมีความสามารถในการจัดการซื้อและขาย รู้ใจและเอาใจลูกค้าผู้บริโภคเป็นอย่างดี (วิฐโร)

๓) ถึงหรือมีพร้อมด้วยแหล่งทุนเป็นที่อาศัย มีทุนในการดำเนินการในการจัดการ มีแหล่งหรือทำเลในการประกอบการ และเป็นผู้ที่มีความเชื่อถือไว้วางใจในหมู่นักลงทุนใหญ่ ๆ จึงทำให้สามารถหาเงินมาลงทุนได้โดยเร็ว (นิสฺสยสมฺปนฺโน)^{๖๑} นอกจากนี้ยังมีพุทธธรรมที่แสดงถึงประโยชน์ในปัจจุบันที่ทุกคนพึงบรรลุถึง หรือพึงพยายามเข้าถึงให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ หลักธรรมอันอำนวยการประโยชน์สุขขั้นต้นในปัจจุบันเหล่านี้คือความเป็นผู้มี ความพากเพียรขยันหมั่นรักษาทรัพย์ รู้จักเลือกคนที่ควรคบ และควมมีชีวิตที่มีความเป็นอยู่แบบพอเพียง หรือแบบเศรษฐกิจพอเพียง เรียกว่า ทิฎฐิธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม

ข. ทิฎฐิธัมมิกัตถะ คือหลักธรรมว่าด้วยประโยชน์สุขในปัจจุบัน ๔ ประการดังนี้

๑) ถึงพร้อมด้วยความหมั่น ขยันพากเพียรในการทำหน้าที่ ประกอบอาชีพสุจริต มีความเชี่ยวชาญรอบรู้ และจัดการได้ดี (อุฏฺฐานสมฺปทา)

๒) รู้จักรักษาคุ้มครองที่ได้มาโดยชอบธรรม เพื่อไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย (อารกฺขสมฺปทา)

^{๖๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๕๒-๕๕.

^{๖๑} อัง.คก.(ไทย) ๒๐/๒๐/๑๑๑.

๓) การรู้จักเลือกคบบุคคลที่ควรคบ (กลุณามิตตตา)

๔) ความเป็นผู้รู้จักกำหนดรายรับและรายจ่ายให้มีความสมดุลพอเหมาะพอดี (สมชีวิตา)^{๖๓} เพราะกำหนดรู้ความพอเหมาะพอดีในการดำรงชีพที่เหมาะสมจึงจำเป็นต้องแสวงหาเครื่องยังชีพให้อยู่ได้และ สิ่งที่เป็นเครื่องดำรงชีพและเป็นสิ่งค่าจุนชีวิตให้เป็นไปท่านเรียกว่าปัจจัย เพราะเป็นสิ่งที่จำเป็นเบื้องต้นของชีวิต ตลอดจนสิ่งที่ต้องอาศัยเลี้ยงชีพ

ก. ปัจจัย เครื่องอาศัยในการดำรงชีพมี ๔ ประการคือ

๑) เครื่องนุ่งห่ม เพื่อป้องกันความหนาวร้อน และแมลงสัตว์ที่จะทำร้าย

๒) อาหาร เครื่องค่าจุนชีพให้มีพลังงานในการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน

๓) ที่อยู่อาศัย ที่นั่งที่นอน หรือแหล่งที่อาศัย

๔) ยาและอุปกรณ์รักษาโรค^{๖๔}

ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษยชาติด้วยปัจจัย ๔ หากแต่ขาดปัจจัยนี้แล้ว การดำรงชีพของมนุษย์ ก็เป็นไปได้ดำเนินต่อไปไม่ได้ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะกองทัพนั่นต้องเดินด้วยท้อง กล่าวคือมีกองกำลังสนับสนุนที่ค้ำอยู่เบื้องหลังเพราะมีวิธีการควบคุมและบริหารจัดการที่ถูกต้อง

วิธีการบริหารกิจการต่าง ๆ นั้นจะประสบความสำเร็จหรือ ความล้มเหลว ก็ขึ้นอยู่กับหลักธรรมเพื่อการบริหารเหล่านี้ คือ

ง. อธิปไตย คือ หลักธรรมสำหรับการบริหาร ๓ ประการดังนี้

๑) การถือตนเป็นใหญ่ในการบริหาร คือการถือว่าตนเองเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจแต่เพียงผู้เดียว เป็นการบริหารแบบเผด็จการ โดยไม่ใส่ใจกับเสียงคัดค้านใด ๆ สิ่งที่จะได้ในระบบนี้คือได้งานมากกว่าได้คน เรียกว่า หลักอัตตาธิปไตย (อัตตาธิปไตย)

๒) การบริหารโดยคนอื่นเป็นใหญ่ นักบริหารประเภทนี้ไม่มีจุดยืนเป็นของตนเอง ซึ่งตรงข้ามกับประเภทแรก การบริหารกิจการประเภทนี้ ย่อมได้ผลไม่คุ้มค่า คือการงานก็อาจเสียไป และผลงานก็อาจจะไม่มีด้วย เรียกว่าหลักโลกาธิปไตย (โลกาธิปไตย)

๓) การถือธรรมหรือหลักการเป็นสำคัญ และยึดเอาความสำเร็จของงานเป็นที่ตั้ง เพื่อทำงานให้สำเร็จ กล่าวคือ เป็นนักบริหารที่เดินทางสายกลางที่ใช้ทั้งพระเดชและพระคุณในการบริหารกิจการ ใครทำดีให้รางวัล ใครทำผิดหรือทำชั่วก็ต้องได้โทษตามสมควรแก่ความผิดนั้น ๆ เรียกว่า หลักธัมมาธิปไตย (ธัมมาธิปไตย)^{๖๕} ทำนองเดียวกันก็มีธรรมเพื่อการบริหารจัดการให้

^{๖๓} อก.อฏฐก. (ไทย) ๒๓/๓๖/๒๖๘.

^{๖๔} วินย. (ไทย) ๔/๑๒๘/๑๓๕.

^{๖๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๑๕๗.

เป็นไปดังจะเห็นหลักกรรมเหล่านี้ แสดงให้เห็นการบริหารที่ดีที่จะทำให้ได้ทั้งน้ำใจและผลของงาน

จ. พละกำลัง พลังแห่งแรงผลักดันให้ทำไรทำงานบรรลุถึงความสำเร็จมี ๔ ประการ

๑) กำลังความรู้ หรือความฉลาดในเรื่องคนและการบริหารคนและบริหารงานให้ประสบผลสำเร็จ (ปัญญาพละ)

๒) กำลังแห่งความขยันหมั่นเพียรที่ปลุกเร้าใจตนเอง และคนอื่นตลอดเวลา (วิริยพละ)

๓) กำลังแห่งความสุจริตปราศจากภูริวแห่งชีวิต อันเกิดจากอภัยมุข (อนวัชพละ)

๔) กำลังแห่งมนุษยสัมพันธ์ที่ประสานใจคนร่วมงานเข้า ด้วยความโอบอ้อมอารี วิจิไพเราะ สงเคราะห์ประชาชน และวางตนพอเหมาะ(สกุคพละ)^{๖๖} และการจัดสรรทรัพย์ใช้เรียกว่า โภควิภาค

ข. โภควิภาคนี้อาจเป็นหลักการกระจายรายได้ที่ได้รับมาโดยชอบธรรม จากการประกอบอาชีพที่สุจริต มาจัดสรรทรัพย์แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน คือ

๑) หนึ่งส่วนใช้เลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุง และประกอบประโยชน์ (เอเกน โภคบุญเชย)

๒) -๓) สองส่วน ใช้ลงทุนประกอบการงาน (ทุวิหิกมมโปชเชย)

๔) อีกส่วน เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น (จตุตถณจิธาเปย)^{๖๗}

เป็นหลักสำคัญในการจัดสรรรายได้ โดยเห็นอำนาจประโยชน์ของทรัพย์ที่หามาได้และใช้แบ่งปันใช้ตามความเหมาะสมแก่การกระทำนั้น ๆ ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคทรัพย์ท่านเรียกว่า โภคอาทิยะ เพราะการแสวงหาทรัพย์ได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงแล้ว คือความขยันหมั่นเพียรมีมานะอดสาหะในการประกอบอาชีพในทางสุจริต เรียกว่าการใช้ประโยชน์จากทรัพย์ที่ได้มาโดยชอบธรรม

ฉ. โภคอาทิยะ การจัดสรร ย่อมใช้จ่ายทรัพย์นั้น เป็น ๕ ประการ คือ

๑) เลี้ยงมารดาบิดา บุตรภรรยา และคนในปกครองทั้งหลายให้เป็นสุข

๒) ใช้ป้องกันอันตราย

๔) ทำพละ ๕ ประการ คือ

ก. ญาติพละ สงเคราะห์ญาติ

^{๖๖} อก. นวก.(ไทย) ๒๓/๕/๓๐๐-๓๐๑.

^{๖๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๕/๑๖๔.

ข.อดิพิไล คือนรับแขก

ค. บุญเปตพิไล ทำบุญอุทิศแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว

ง. ราชพิไล บำรุงราชการ ด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น

จ.เทวตพิไล ถวายเทวคา คือสักการะบำรุง หรือทำบุญอุทิศสิ่งที่เคารพบูชาตามความเชื่อถือ

๕) อุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุสามเณรผู้ประพฤติปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ^{๖๘}

เพราะเมื่อใช้จ่ายทรัพย์ทำประโยชน์ตามที่กล่าวมาแล้ว แม้สิ้นเปลืองหรืออาจหมดสิ้นไปก็ไม่เสียดาย แต่กลับจะปลื้มใจเสียว่าได้ทำคุณประโยชน์มากที่สุดแล้ว และสิ่งที่จะกล่าวถึงในลำดับต่อไป ก็คือเรื่องสุขของชาวบ้าน เรียกว่าคิหิสุข

ญ. กามโกติสุข เป็นสุขของชาวโลกผู้ครองเรือน หรือ เป็นสุขของภคหัตถ์ มี ๔ ประการ คือ

๑) สุขที่เกิดจากความมั่งคั่งทรัพย์ กล่าวคือความภูมิใจในโภคทรัพย์นั้น ที่ได้มาโดยชอบธรรม (อตุติสุข)

๒) สุขที่เกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ เช่น การเลี้ยงชีพ ผู้ควรเลี้ยงตลอดจนการบำเพ็ญประโยชน์ (โกติสุข)

๓) สุขที่เกิดจากการไม่มีหนี้คือไม่มีการติดค้างหนี้สินแก่ใคร ๆ (อนนสุข)

๔) สุขที่เกิดจากความประพฤติดีที่ไม่มีโทษ (อนวชฺชสุข)^{๖๙} คือความภูมิใจเป็นความเอิบใจว่าตนมีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหาย ใคร ๆ ดิเตือนไม่ได้ ทั้งทางกายวาจาและทางใจ ซึ่งเป็นสุขที่ชาวบ้านควรพยายามเข้าถึงได้อย่างสม่ำเสมอ เป็นความสุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนควรจักมี และทำให้เกิดขึ้นประจำ ดังจะเห็นได้จากหลักธรรมสำหรับการครองชีพที่ตรัสห้ามไว้เป็น ๕ ประการ คือ เรียกว่าวณิชา การค้าขายเลี้ยงชีพ ๕ อย่างที่เป็นอธิกกิจสำหรับชาวพุทธทุกคน

๑. ค้าขายอาวุธ (สตุถวณิชา)

๒. ค้าขายมนุษย์ (สตุตวณิชา)

๓. ค้าขายเนื้อสัตว์ (มंसวณิชา)

๔. ค้าขายน้ำเมา (มชฺชวณิชา)

๕. ค้าขายยาพิษ (วิสวณิชา)^{๗๐}

^{๖๘} อ. ปรจก. (ไทย). ๒๒/๔๑/๔๐-๔๑.

^{๖๙} อ. จตุตถ. (ไทย) ๒๑/๖๒/๓๘-๓๙.

^{๗๐} อ. ปรจก. (ไทย) ๒๒/๑๓๗/๑๕๗.

แม้จะดำเนินการเพื่อเลี้ยงชีพ ก็ทรงห้ามไม่ให้ประกอบการค้า เพราะเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของบุคคลและสัตว์โดยตรง เป็นความถูกต้องตามหลักธรรมโดยสมบูรณ์ เพราะทางธรรมนั้นเน้นคุณค่าทางปัญญาและจิตใจเป็นสำคัญคงจะเห็นหลักการปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพย์ที่ถูกต้องตามหลักธรรมดังนี้ คือ

๑) การหา : แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมไม่ข่มเหง

๒) การใช้ :

ก. การเลี้ยงตนและคนที่เกี่ยวข้องรับผิชอบให้เป็นสุข

ข. เพื่อแผ่แบ่งปัน

ค. ใช้ทรัพย์ทำสิ่งที่ดีงามเป็นประโยชน์ เป็นบุญ

๓) คุณค่าทางจิตและปัญญา : ไม่ลุ่มหลงหมกมุ่นมัวเมา กินใช้ทรัพย์สมบัติอย่างรู้ทัน เห็นคุณโทษ มีจิตใจเป็นอิสระด้วยนิสสรณปัญญา และอาศัยทรัพย์ได้โอกาสที่จะพัฒนาจิตปัญญายิ่ง ๆ ขึ้นไป^{๑๑}

อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาสอนเรื่องไว้เป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้น ดังปรากฏในกฎทนต์สูตรว่า คูกรพราหมณ์ เมื่อพระมหาวชิตราชรับสั่งอย่างนี้แล้วพราหมณ์ปุโรหิตกราบทูลว่า ชนบทของพระองค์ยังมีเสี้ยนหนาม ยังมีการเบียดเบียนกัน มีโจรปล้นบ้านปล้นเมือง ทำร้ายร่างกายในทางเปลี่ยว ยังมีอยู่ พระองค์จะโปรดยกภาษีอากร ด้วยเหตุที่ยกนั้นเสีย จะพึงชื่อว่า ทรงกระทำการมิสมควร บางครั้งทรงดำริอย่างนี้ว่า เราจักปราบปรามเสี้ยนหนาม คือพวกโจรด้วยการประหาร ด้วยจองจำ ด้วยการปรับ ด้วยการดำเนินโทษ หรือเนรเทศ อันการปราบปรามด้วยวิธีนี้ ไม่ชื่อว่าปราบปรามโดยชอบเพราะว่าพวกโจรที่ยังเหลืออยู่จากการกำจัด ภายหลังก็จักมาเบียดเบียนบ้านเมืองอีก แต่ว่าการปราบปรามเสี้ยนหนามคือพวกโจรนั้น จะชื่อว่า เป็นการปราบปรามโดยวิธีการดังต่อไปนี้

๑. ในบ้านเมืองของพระองค์พวกใด ขยันหมั่นเพียร ในการทำสิกรรมและการเลี้ยงดู ขอให้ทรงเพิ่มข้าวปลูกและข้าวกินให้แก่พวกเหล่านั้น ในกาลอันควร

๒. พวกใดขยันหมั่นเพียรในการค้าขาย ขอให้ทรงเพิ่มทุนแก่พวกเขาเหล่านั้น ในกาลอันควร

๓. พวกใด เป็นข้าราชการมีความขยันเอาใจงานในหน้าที่ดี จงทรงพระราชทานเบี้ยเลี้ยงและเงินเดือนแก่พวกเขาเหล่านั้น ในโอกาสอันควร

ที่สุดพวกเขานั้นแหละจักเป็นผู้ขยันชวนขายในงานไม่เบียดเบียนบ้านเมืองของพระองค์ อนึ่งเงินในท้องพระคลังก็จักเพิ่มขึ้นบ้านเมืองก็จักตั้งมั่น หาเสี้ยนหนามไม่ได้ ไม่มีการ

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, หน้า ๘๘๒.

เปิดเผยกัน จักชื่นชมยินดีต่อกัน ยังบุตรให้พื่อนอยู่นอก จักไม่ต้องปิดประตูเรือนเลย”^{๓๒} ซึ่งทำให้ทราบชัดว่า ปัญหาทั้งหลายที่เกิดขึ้น ย่อมมีหนทางแก้ไข โดยเฉพาะปัญหาเศรษฐกิจที่เป็นผลเนื่องมาจากการปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไทยปัจจุบัน

ดังนั้น การวิจัยถึงแนวทางแก้ไขปัญหาเรื่องสุราเมรัยและของเมา ที่ว่าด้วยเรื่องระบบเศรษฐกิจนี้ ได้พบว่า ปัญหาที่แอบแฝงมากับปัญหาเศรษฐกิจนั้น เป็นปัญหาพื้นฐานของมนุษย์ยากที่จะหลีกเลี่ยงได้ เพราะมนุษย์ต้องการที่จัดปัญหาเหล่านั้นให้หมดไปโดยรวดเร็ว จึงขาดการใช้หลักศีลธรรม จริยธรรม เป็นหลักนำในการแก้ไขปัญหา จึงเป็นเหตุให้เกิดความเบี่ยงเบนจากแนวทางที่ถูกต้องงดงาม ปัญหาทางเศรษฐกิจนี้ จึงล้วนสามารถแก้ไขได้ตั้งแต่พื้นฐานจนถึงระดับสูงสุด ระบบเศรษฐกิจตามหลักพุทธธรรมที่ได้กล่าวมานี้ ถือว่าเป็นการแก้ไขปัญหาเรื่องสุราเมรัยและของเมา ที่แอบแฝงมากับปัญหาเศรษฐกิจนี้ด้วย

๓.๑๐ ส่งเสริมบทบาทการเผยแผ่ของพระสงฆ์กับการแก้ไขการล่วงละเมิดศีล

ข้อสุราและ เมรัย

คำว่า ส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์กับการแก้ไขปัญหา หมายถึง ส่งเสริมกิจกรรมของพระสงฆ์ที่มีบทบาทต่อการแก้ไขปัญหาด้านจริยธรรมศีลธรรม โดยอาศัยหลักจริยธรรมในศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องนำ การแก้ปัญหาดังกล่าวนั้นพุทธธรรมมองเห็นแนวทางแก้ไขปัญหาโดยใช้บุคลากรที่มีคุณภาพเป็นผู้ดำเนินการแก้ไข บุคลากรดังกล่าวคือพระสงฆ์ในสังคมไทยนั่นเอง เพราะตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันชาวไทยเป็นผู้ที่มีความเคารพในพระสงฆ์อย่างสูง หมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านต่าง ๆ มีวัดประจำหมู่บ้านของตนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งถือว่าเป็นสมบัติรวมของคนทั้งหมู่บ้านวัดจึงเป็นที่รวมประชาชนและมีบทบาทดังนี้

๑. เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้านที่ส่งบุตรมาเข้ารับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ

๒. เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจนได้มาอยู่อาศัยเลี้ยงชีพและศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนผู้ใหญ่อยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ

๓. เป็นสถานพยาบาลรักษาคนเจ็บไข้ตามแผนโบราณ

๔. เป็นที่พักพิงของคนเดินทาง

๕. เป็นสโมสรที่พบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจ

๖. เป็นสถานที่บันเทิง ที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้าน

^{๓๒} ที.สี. (ไทย) ๕/๓๓๔-๓๓๕/๑๓๔-๑๓๖.

๘. เป็นที่ใกล้ชิดข้อพิพาท คือพระสงฆ์เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัว และความทุกข์เดือดร้อนต่าง ๆ

๙. เป็นศูนย์กลางศิลปและวัฒนธรรม วัดเป็นที่รวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติซึ่งเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์

๑๐. เป็นคลังพัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ที่ชาวบ้านได้ใช้ร่วมกัน เมื่อมีงาน

๑๑. เป็นศูนย์กลางการบริหาร หรือการปกครองที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน จะเรียกลูกบ้านมาประชุม เพื่อบอกแจ้งกิจการต่าง ๆ

๑๒. เป็นที่ประกอบพิธีกรรม หรือการให้บริการ ด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะต่าง ๆ ของชีวิต^{๓๓} จึงถือว่าวัดเป็นศูนย์กลางแห่งจิตวิญญาณและมีพระสงฆ์เป็นทั้งศาสนทายาท และเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่ทำหน้าที่ เผยแผ่พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นผู้สืบทอดพระธรรมคำสอนของพระองค์ อันลึกซึ้งให้ชาวบ้านได้รู้เข้าใจ และสามารถนำไปปฏิบัติได้ จึงให้ท่านมองเห็นภาพว่า

๑. ความบริสุทธิ์

๒. ความเสียสละบำเพ็ญประโยชน์

๓. ความเป็นผู้นำทางสติปัญญา^{๓๔}

สถาบันศาสนาซึ่งมีพระสงฆ์เป็นบุคคลตัวอย่าง ที่ชาวประชาทั้งหลายไว้วางใจได้ เนื่องจากเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบนั่นเอง ตลอดจนเมื่อประสบกับปัญหาขึ้นในคราวใดก็ตาม พระสงฆ์ยังเป็นที่พึ่งและเป็นที่ปรึกษาให้พวกเขาได้แก้ไขปัญหาคความทุกข์ความเดือดร้อนต่าง ๆ ได้ เพราะพุทธศาสนิกชนเหล่านี้มีความเคารพเลื่อมใสเต็มใจกราบไหว้ และถือว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีส่วนสำคัญที่จำเป็นต้องดำรงอยู่ในสังคมตลอดไป

เพราะพระสงฆ์ได้รับสมญานามว่าเป็นพระผู้ประพฤติปฏิบัติชอบเป็นผู้ตรง เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความรู้ยิ่งแล้ว จึงมีคุณงามความดีพร้อมที่จะสอนให้ผู้อื่นได้รู้ตามอีกด้วย การประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์นี้ จึงเป็นแบบอย่างที่สำคัญ และจำเป็นที่จะนำเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหของสังคม เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้พวกเขาเหล่านั้นเป็นคนดีของสังคม และเพื่อผดุงไว้ซึ่งคุณธรรมความดีงามของสังคม และขณะเดียวกันการทำงานของพระสงฆ์ หรือพัฒนาการจึงมีประสิทธิภาพกว่าสังคมใด ๆ จึงทำให้ง่ายต่อการบรรลุถึงเป้าหมายได้โดยง่าย อีกประการหนึ่ง พระสงฆ์เป็นผู้ที่มี

^{๓๓} ทศนิษฐ์ ทองสว่าง, สังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า

๑๒๖.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๖.

ความเชื่อถือในข้อวัตรปฏิบัติของตนเองสูงและเป็นผู้ที่ได้รับ ความเชื่อถือความเคารพ ความเลื่อมใสจากชาวบ้านสูงด้วย สมกับเถรภาสิตว่า ขณวาที ตถากาโร พุคคังคัง กิระทำอย่างนั้น ^{๓๕}

ดังจะเห็นได้จากความที่พระสงฆ์ดำรงตนเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่สังคมไทยปัจจุบันยอมรับบทบาทและหน้าที่ โดยแบ่งได้เป็น ๒ ประเด็น คือ

ก. ในฐานะผู้นำชุมชน นักพัฒนาสังคม หรือ นักสังคมสงเคราะห์ พระสงฆ์ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านมากกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นหลายร้อยเท่า ดังเช่น หลวงพ่อคุณ ปริสุทฺโธ แห่งวัดบ้านไร่ หรือพระอาจารย์พะยอมแห่งวัดสวนแก้วและอีกหลายรูปที่มีบทบาทต่อการพัฒนาสังคมไทยปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือสนับสนุนหรือแม้แต่การเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาการปรับปรุงแก้ไขความทุกข์ความเดือดร้อน และแม้แต่เรื่องอื่น ๆ เช่น

๑. การศึกษาสงเคราะห์แบบให้เปล่า

๒. การพัฒนาแหล่งน้ำกินน้ำใช้

๓. การพัฒนาที่ดินทำกินตามพระราชดำริ

๔. การสงเคราะห์ด้วยสิ่งของและของใช้ในการประกอบสัมมาอาชีพ

๕. การฝึกอบรมให้การศึกษาในการประกอบอาชีพสำหรับผู้ตกงานผู้ที่ไม่มียานพาหนะ

๖. การช่วยเหลือสงเคราะห์ชาวบ้านที่ได้รับอุบัติเหตุจากธรรมชาติ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย และวาตภัย

อย่างไรก็ตาม เมื่อพระสงฆ์เป็นอยู่อย่างไรชาวบ้านก็ควรที่จะเป็นอยู่อย่างนั้นด้วยกล่าวคือ พระสงฆ์นั้นมีชีวิตที่เนื่องด้วยชาวบ้าน แม้จะมีเพศต่างจากคฤหัสถ์แล้วก็ตาม แต่การพัฒนาสังคมในทุกส่วนนั้นจำเป็นต้องมีพระสงฆ์เป็นส่วนร่วมด้วยเสมอ

ข. ในฐานะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ หมายถึง เป็นนักจิตพัฒนาที่เป็นนามธรรม ในหลักพุทธธรรมนั้น การพัฒนาชุมชนให้มีกฎระเบียบมกติกามีคุณธรรม พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้ที่มีรูปแบบแห่งการปฏิบัติที่ถูกต้องงดงามตามหลักพระธรรมวินัยแล้ว สิ่งที่เป็นหน้าที่ที่สำคัญและเป็นภาระที่ต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษ ตลอดจนเป็นสิ่งที่ยากที่สุดไม่ได้ คือ การทำหน้าที่ของผู้สืบศาสนาในฐานะเป็นศาสนาทายาทและสั่งสอนให้ชาวบ้านได้รู้และเข้าใจ ในหลักพุทธธรรมนั้น ๆ อันถือว่าเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ที่มีต่อประชาชน โดยประยุกต์ใช้พุทธธรรมกับวิถีชาวบ้านให้อยู่ดีมีสุข อันมีหลักการ คือ

๑. ห้ามจากการกระทำชั่ว

๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี

๓. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี

^{๓๕} พ.ร.บ.(ไทย) ๒๕/๓๖๐/๔๐๒ , พ.ร.บ.(ไทย) ๒๖/๑๒๖/๔๒๕.

๔. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง

๕. ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง

๖. บอกทางสวรรค์ให้^{๓๖}

๗. การปลูกฝังธรรมะในจิต

๘. การเคารพธรรมชาติและการรักษาความสมดุลของธรรมชาติ

๙. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ และการเดินทางสายกลาง

๑๐. การรักษาระเบียบวินัยและการมีมนุษยสัมพันธ์^{๓๗}

การห้ามจากความชั่ว ก็เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาแก่สังคม โดยเฉพาะปัญหาอาชญากรรมที่ร้ายแรงทุกชนิด เป็นเรื่องที่เกิดจากการละเมิดศีล ๕ ทั้งสิ้น ดังพุทธทวณะว่า

“ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเข้าใจว่าอย่างไร พวกเธอทั้งหลายเคยได้เห็น หรือเคยได้ยินบ้างไหมว่า บุรุษนี้ละ ไร้ศรัทธาเมรียแล้วฆ่าคน แล้วลักทรัพย์ แล้วประพฤตินิสิตหรือบุตรีของผู้อื่น แล้วทำลายประโยชน์ของชาวบ้าน ด้วยกล่าวเท็จ พระราชาทั้งหลายจึงจับเขามาประหาร จองจำเนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัย, อย่างนี้ เธอทั้งหลายเคยเห็นเคยได้ยินบ้างไหม?” เคยเห็นเคยได้ยินและจักได้ยินต่อไปด้วย^{๓๘}

ทั้งนี้แนวคิดเรื่องธัมมิกสังคมเพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมไทยว่า ปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความยากจน และปัญหาสุขภาพจิต เกิดขึ้นและตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวนี้ ทำให้คนเราตอบสนองความต้องการของตนเองโดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น ที่จะเกิดตามมา^{๓๙} และธัมมิกสังคมมีหลักว่าให้ใช้ส่วนเกินให้เป็นประโยชน์แก่สังคม ให้ทุกคนเจียดประโยชน์ของตน เพื่อประโยชน์แก่สังคมไม่กอบโกย และไม่หวงส่วนเกิน ใครมีกำลังผลิตส่วนเกินได้ ส่วนที่เหลือจากต้องกินต้องใช้แล้วนั้น ยกให้เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่สังคม^{๔๐}

^{๓๖} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๓๒/๑๖๖.

^{๓๗} ประเวศ วสีก, พุทธเกษตรกรรมกับสานตีสขของสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, ๒๕๓๐), หน้า ๑๕-๑๖.

^{๓๘} อัง.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๑๓๘/๑๕๕.

^{๓๙} ภทพร สิริกาญจน, หน้าทีของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๓๗.

^{๔๐} พระคณูณี เมฆนุกโร, การพัฒนาสังคมในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๒), หน้า ๑๐๕.

ค. การทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชน สถาบันสงฆ์ที่ทำหน้าที่มาตลอด คือมหาวิทยาลัย และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำให้มีแหล่งรวมภูมิปัญญาแบบพุทธของประชาชน ระบบการศึกษาสายเดิมของมหาวิทยาลัยก่อให้เกิดนักคิดนักเขียน เช่นพระธรรมปิฎก (ประยูร ปยุตโต) จานงค์ ทองประเสริฐ, สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระราชวรมณี(ประยูร ธรรมจิตโต), เสฐียรพงษ์ วรรณปก, วศิน อินทสระ^{๕๑}

นอกจากนั้น การพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบันจึงต้องเน้นที่การพัฒนาจริยธรรมเพื่อสร้างให้ประชาชนมีความสำนึกความงดงามของศีลธรรม โดยสลัดทิ้งเสียซึ่งค่านิยมทางวัตถุให้มากที่สุด โดยให้การศึกษาตั้งแต่ประณวายเป็นต้นไป เพื่อให้ทุกคนได้ตระหนักในหน้าที่และบทบาทของตนเอง จะได้ปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสม เช่น การเป็นพ่อแม่ที่ดี การเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นต้น ตลอดจนการประสานให้ทั้งวัดและบ้านตลอดถึงโรงเรียนให้มีส่วนร่วมกันในการสร้างจิตสำนึกทางจริยธรรม อันเป็นแนวทางการสร้างสรรค์พัฒนาให้เป็นระบบที่ถูกต้องงดงามต่อสังคมไทย

พระสงฆ์ยังคงทำหน้าที่ต่อเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา มีพระสงฆ์หลายรูปที่มีรูปแบบในการพัฒนาสังคมในลักษณะต่าง ๆ กัน เพื่อกล่อมเกลাজิตใจคนในสังคมให้รู้จักบาปบุญคุณโทษ และการเป็นคนดีของสังคม เช่นท่านพุทธทาส (พระธรรมโกศาจารย์) พระธรรมปิฎก(ประยูร ปยุตโต) เป็นต้น เพราะท่านเหล่านี้ ล้วนเป็นผู้ที่มีคุณูปการแก่สังคมไทยอย่างหาที่สุดมิได้

ดังนั้น การสร้างเสริมบทบาทของพระสงฆ์ให้เป็นผู้มีส่วนในการแก้ไขปัญหาสังคมในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะเรื่องการเสพสุราเมรัยและของเมานี้ จึงมีความสำคัญ และเป็นหลักนำทำให้สังคมอยู่อย่างสงบร่มเย็น เพราะมีวัดเป็นศูนย์กลาง หรือศูนย์แห่งจิตใจและพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นตัวแทนของวัดจึงเป็นผู้นำทั้งทางจิตวิญญาณและทางการพัฒนาในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งที่เกิดมีแล้วในอดีตผ่านมาและจะมีต่อไปในอนาคตข้างหน้า แม้ว่าปัจจุบันพระสงฆ์จะมีบทบาทน้อยกว่าในอดีต เพราะความเจริญแห่งอารยธรรมทางวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาสู่สังคมไทย

นอกจากนี้ ยังมีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหา โดยยึดหลักศาสนาธรรม คือการพึ่งตนเอง การยึดมั่นในหลักศาสนา การละเลิกสิ่งเสพผิด อบายมุขทั้งปวง เป็นแนวทางการพัฒนาจิตใจวิธีหนึ่งที่ประยุกต์ศาสนาใช้ในการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม

อย่างไรก็ตาม แม้พระสงฆ์จะมีบทบาทมากบ้างน้อยบ้าง ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับเปลี่ยนแปลงของสังคมแต่ละสังคม โดยเฉพาะสังคมชนบทในหลาย ๆ แห่ง อาจอยู่เหมือนเดิม

^{๕๑} พระสุธีรญาณ (ณรงค์ จิตฺตโสภโณ), พุทธศาสตร์ปริทรรศน์, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖๔.

หรือเปลี่ยนแปลงขึ้นนั้น ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลักคือ วัดบ้านและโรงเรียนเป็นปัจจัยสำคัญ เป็นเครื่องสนับสนุนให้สถาบันพระพุทธศาสนา ยังคงตั้งมั่นอยู่ตราบไค พระสงฆ์ก็จักเป็นแรงพลังผลักดันให้วังลื้อแห่งสังฆกรรม ให้ตั้งมั่นอยู่ตราบนั่น

การสร้างเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม เพื่อให้เป็นผู้ที่มีบทบาทและทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ดังปณิธานที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ ในครั้งที่พระสาวกไปประกาศพระสังฆธรรมครั้งแรกว่า เธอทั้งหลาย จงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุข แก่มหาชน เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลกและเพื่อประโยชน์สุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย^{๘๒} เป็นพุทธวิธีในการแก้ไขปัญหาสังคม โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการเสพสุราเมรัยและของเมา ในการวิจัยนี้ จึงมีทั้งการแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม เกิดขึ้นและมีอยู่คู่กับปัญหาสังคมไทยตลอดไป

จากการวิจัยถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาเรื่องสุราเมรัยและของเมาซึ่งเป็นปัญหาจริยธรรมของสังคม เพราะสาเหตุของปัญหาทั้งหลายที่เกิดขึ้น ย่อมมีมูลเหตุแห่งปัญหาดังพุทธทวณะว่า สรรพสิ่งทั้งหลาย เกิดขึ้นมาจากเหตุจึงต้องแก้ไขที่เหตุเกิดแห่งปัญหานั้น^{๘๓}

ดังจะได้สรุปพุทธวิธีในการแก้ไขปัญหาเรื่องสุราเมรัยและของเมาแยกออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ให้เห็นสาระสำคัญ ๆ ๓ ประการ คือ

๑. แก่ที่องค์ประกอบภายนอกคือ สภาพแวดล้อมหรือสังคม กล่าวคือสิ่งแวดล้อมทางสังคมไม่ว่าจะเป็นสื่อมวลชน ค่านิยมวัตถุทั้งหลาย ที่มีแต่สิ่งยั่วยู่ทางอบายมุขอยู่ทั่ว ๆ ไม่ทุกหัวมุมเมือง จนที่สุดกลายเป็น การบริโภคนิยม อันเป็นแนวความคิดที่ผิด ๆ ไม่มีความถูกต้องชอบธรรม ที่เอาแต่บริโภคใช้สอย ไม่มีความริเริ่มที่จะผลิตเอง ตลอดจนมีความนิยมขึ้นชอบความเจริญทางวัฒนธรรมตะวันตกที่ไม่เหมาะสมกับประเพณีและสังคมไทย ขึ้นชอบวัตถุนิยมมากกว่าความเจริญทางจิตใจ เรียกทั่วไปว่า วัตถุนิยม

๒. แก่ที่องค์ประกอบภายใน คือตัวบุคคลเอง ให้รู้จักคิด คิดเป็น คิดโดยแยกคาย มีจิตสำนึกในการใฝ่รู้ใฝ่ศึกษา มีพัฒนาทางด้านกาย ด้านสังคม ด้านอารมณ์และด้านปัญญาเป็นเครื่องนำไปสู่การแก้ที่ตัวเราเอง หรือที่กิเลสของตนเอง เพื่อสกัดกั้นสิ่งเร้าในภายในไม่ให้เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ก็จักกำหนดพิจารณาเพื่อละ และไม่ให้เกิดเจริญมากขึ้น เรียกว่า กิเลสตาม

๓. แก่ที่ระบบการศึกษาที่ไม่เหมาะสม ที่ยังหาบูรณาการแห่งการศึกษาไทยไม่จบเพื่อยกฐานะด้านพัฒนาการศีลธรรมจริยธรรมตลอดจน การรักษาวัฒนธรรมประเพณี ให้สูงขึ้น เท่าที่จะเป็นไปได้ เพราะการแก้ที่มีการศึกษาแล้ว การพัฒนาโดยองค์รวมทั้งสิ้น ก็จักบังเกิดขึ้นเอง โดยรวมเรียกย่อ ๆ ว่า แก่ที่องค์ประกอบภายนอกและภายในตลอดจนสร้างบูรณาการแห่งการศึกษาตาม

^{๘๒} ติ.ม. (ไทย) ๑๐/๘๘/๔๒.

^{๘๓} วินย. (ไทย) ๔/๒๗/๒๒๒.

หลักพุทธธรรมให้ครบถ้วนทั้ง ๓ ประการเหล่านี้ จึงเป็นที่ไหลมาแห่งกุศลธรรมทั้งหลายทั้งปวง ที่เป็นเป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิตมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อให้หันมานิยมความเป็นไทย มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย ดังอดีตที่ชาวไทยมีพุทธศาสนาเป็นเครื่องหล่อหลอมจิตใจ เพราะพุทธศาสนาสอนให้รู้จักสำรวจระวังทั้งทางกาย วาจาและใจไม่ให้ตนเองประพฤติดิฉิลธรรมและจริยธรรมของสังคม

ทั้งนี้สิ่งที่เป็วิธีกาการจัดปัญหาทั้งสินให้หมดไป ก็คือการพัฒนาทั้งตนเองเป็นจุดเริ่มก่อน จึงพัฒนาสิ่งแวดลอม อันจะมีทั้งพัฒนาวัตถุแล้วพัฒนาจิตใจไปพร้อม ๆ กันเป็นองค์รวม ดังจักเสนอไว้ในกาวิจัยนี้ เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาดังมีประเด็นต่อไปนี้

๑. เริ่มต้นที่การพัฒนาตนเองเป็นจุดแรก โดยครอบครัเป็นสถาบันแรกที่ต้องพัฒนา ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาจึงต้อง เริ่มที่แม่ แก้วใจที่พอ ก่อที่ลูก ปลุกที่ครูอาจารย์และข้าราชการ ไหว้วานพระสงฆ์ เริ่มจากบ้านแล้วแพร่ไปสู่สถาบันอื่นๆ อีก

๒. เครื่องมือในการพัฒนาจิตคงไม่มีอะไรที่ดีกว่าธรรมะในพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นอุปกรณ์สร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรม เรียกว่า การพัฒนาจิตใจ

๓. ต้องมีอุดมการณ์ใช้ในการพัฒนา ซึ่งเป็นแบบผสมผสาน มีองค์หลักของสังคมคือวัด บ้านและโรงเรียนเป็นรากฐานของสังคม มีวัดเป็นที่พึ่งทางวิญญาณ มีโรงเรียนเป็นแหล่งที่ให้ปัญญา และมีบ้านเป็นแกนหลักของชุมชน

๔. การพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน ด้านปัจจัย ๔ ให้พอเพียงแก่การครองชีพรวมถึง การลงวันและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ให้มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ

๕. พร้อมใจกันจัดสิ่งที่จะเกิดตามาพร้อมกับความเจริญ นั่นคือ อบายมุข สิ่งมอมเมา ประชาชนให้น้อยลงและให้หมดไปในที่สุด

สุดท้ายพุทธวิธีในการแก้ไขปัญหาเรื่องสุราเมรัยและของเมา จึงเป็นไปอย่างถูกจุดและ บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ด้วยเหตุผลที่แสดงมาแล้ว จึงมีทั้งวิธีการแก้ไขที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ด้วยการพัฒนาตนเองและสิ่งแวดล้อมที่ถูกจุด ตรงเป้าหมายตามแนวทางแห่งพุทธวิธีด้วยหลักพุทธธรรม